

Tytti Heikkinen

KASVATUSTA JA ELÄMYKSIÄ KIRJASTOSTA

Elokuvakasvatus yleisissä kirjastoissa

KASVATUSTA JA ELÄMYKSIÄ KIRJASTOSTA

Elokuvakasvatus yleisissä kirjastoissa

Tytti Heikkinen
Opinnäytetyö
Kevät 2017
Kirjasto- ja tietopalvelun
tutkinto-ohjelma
Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu
Kirjasto- ja tietopalvelun tutkinto-ohjelma

Tekijä: Tytti Heikkinen

Opinnäytetyön nimi: Kasvatusta ja elämyksiä kirjastosta : Elokuvakasvatus yleisissä kirjastoissa

Työn ohjaaja: Jorma Niemitalo

Työn valmistumislukukausi ja -vuosi: Kevät 2017

Sivumäärä: 39 + 2

Tämä opinnäytetyö käsittelee yleisten kirjastojen mahdollisuuksia toimia elokuvakasvattajina. Työ on toiminnallinen ja käyttää lähestymistapanaan kartoitusta, jolla elokuvakasvatuksen nykyinen tila kirjastoissa on pyritty selvittämään. Työn toiminnallisen osuuden tarkoituksena on esittää kirjastoille sopivia elokuvakasvatuksen toimintamuotoja, joilla ne voisivat toimintaansa kehittää. Opinnäytetyön tavoitteena on, että mikä tahansa yleinen kirjasto voisi käyttää sitä apuvälineenä elokuvakasvatuksessa. Työn toimeksiantajana toimii Oulun ammattikorkeakoulu ja sen on ohjannut tutkintovastaava Jorma Niemitalo.

Työn viitekehyksessä tarkastellaan elokuvan vaikuttavuutta mediana, määritellään elokuvanlukutaito ja elokuvakasvatus, käsitellään elokuvakasvatuksen keinoja sekä pohditaan sen roolia osana laajempaa mediakasvatusta. Lisäksi selvitetään mediakasvatuksen toteutumista kirjastoissa. Viitekehysten tavoitteena on todentaa elokuvan vaikuttavuus ja elokuvakasvatuksen välttämättömyys sekä löytää perusteet kirjastoissa tehtävälle elokuvakasvatukselle ja sen tärkeydelle.

Elokuva on yli satavuotias taidemuoto sekä vaikuttava media, joka muokkaa maailmankuvaamme. Vaikuttavuutensa vuoksi elokuvaa on syytä tarkastella kriittisesti varsinkin lasten ja nuorten parissa, jotka ovat erityisen herkkiä sen välittämille sisällöille. Elokuvanlukutaito mahdollistaa elokuvan rakenteellisen ja sisällöllisen tarkastelun ja tulkinnan. Se kehittyy katsomalla elokuvia mutta myös tekemällä niitä itse. Elokuvakasvatus, joka on osa laajempaa mediakasvatusta, edistää tätä lukutaitoa.

Vaikka kirjastot toimivat mediakasvattajina, elokuvakasvatusta ei välttämättä eritellä laajemmasta mediakasvatuksesta tai sitä ei käsitellä ollenkaan. Jos elokuvakasvatusta harjoitetaan, vaikuttaa se enemmän hankeluontoiselta kuin säännölliseltä toiminnalta. Mediakasvatuksen kuten elokuvakasvatuksenkin toteutumiselle voi kirjastoissa olla monia esteitä, kuten resurssien vähyys tai tarvittavan osaamisen puute. Opinnäytetyön toiminnallinen osuus pyrkii ideoimaan kirjastoille sopivia elokuvakasvatuksen toimintamuotoja sekä etsimään ratkaisuja elokuvakasvatuksen toteutumista rajoittaviin tekijöihin. Keskeisimpinä elokuvakasvatuksen toimintamuotoina opinnäytetyö esittelee elokuvakerhon ja elokuvatyöpajan.

Mahdollisia jatkotoimenpiteitä ovat esitettyjen toimintamuotojen testaaminen käytännössä sekä kirjaston muille kohderyhmille, kuten senioreille, kehitysvammaisille tai maahanmuuttajille suunnatun elokuvakasvatuksen mahdollisuuksien selvittäminen.

Asiasanat: elokuva, yleiset kirjastot, mediakasvatus, elokuvakasvatus, medialukutaito, lapset, nuoret

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree Programme in Library and Information Services

Author: Tytti Heikkinen

Title of thesis: Upbringing and experiences from library : Film education of public libraries

Supervisor: Jorma Niemitalo

Term and year when the thesis was submitted: Spring 2017 Number of pages: 39 + 2

This thesis discusses the possibility of the public libraries functioning as film educators. The thesis is practice-based and uses survey as an approach, by which it strives to examine the present state of film education. The purpose of the practical-based part of the thesis is to show to the libraries the suitable forms of film education in order improve their working. The goal of the thesis is to function as a tool of film education to any public library. The client of the thesis is Oulu University of Applied Sciences and the director the principal lecturer Jorma Niemitalo.

In the framework of the thesis the effectiveness of the film as a media is being examined, the film literacy and film education defined and the means of the film education and its role as a part of the vaster media education covered and pondered. In addition, the fruition of the media education in libraries is investigated. The aim of the framework is to verify the effectiveness of the film and the necessity of the film education and to lay the foundations of the film education and its essentialness in the public libraries.

The film is an art form tracing back over 100 years. It is an influential media that shapes our world view. Due to its effectiveness, there's a reason to view the film critically, especially among the children and the youth who are sensitive to the contents passed on by it. The film literacy enables the analysis and the interpretation of the structure and the content of the film. Watching movies and taking part of the movie making process develops the film literacy. This literacy is advanced by the film education as a part of the vaster media education.

Although the public libraries function as media educators, the film education is not necessarily made separate from the vaster media education or is totally neglected. The possible film education seems more like project oriented than regular action. There may be many obstacles in the way of media as well as film education coming true in libraries, such as the lack of resources or required skills. The practice-based part of the thesis attempts to provide ideas, suitable for libraries to use as forms of activity in film education. It also tries to find solutions to issues restricting the fruition of the film education. The thesis presents the film clubs and workshops as the central forms of activity with regard to film education.

Feasible follow-ups are the testing of the proposed forms of activity in practice and examining the opportunities of the film education in libraries targeted for other people groups, such as senior citizens, disabled and immigrants.

Keywords: film, public libraries, media education, film education, media literacy, children, youth

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	ELOKUVA MEDIANA	7
2.1	Elokuva vaikuttaa	8
2.2	Elokuvanlukutaito	9
3	ELOKUVAKASVATUS.....	11
3.1	Elokuvakasvatus osana mediakasvatusta	11
3.2	Elokuvakasvatuksen keinot ja menetelmät.....	13
3.3	Elokuvakasvattajat	14
3.4	Elokuvakasvatus Suomessa ja ulkomailla	15
4	MEDIAKASVATUS YLEISISSÄ KIRJASTOISSA	17
5	ELOKUVAKASVATUKSEN KARTOITUS.....	20
5.1	Kartoitusprosessi.....	20
5.2	Hakutulokset.....	21
5.3	Yhteenveto	25
6	ELOKUVAKASVATUKSEN TOIMINTAMUOTOJA KIRJASTOILLE	26
6.1	Elokvakerhot.....	26
6.2	Elokvatyöpajat.....	32
6.3	Muu elokuvakasvatus.....	34
7	POHDINTA	36
	LÄHTEET.....	37
	LIITTEET	40

1 JOHDANTO

Elokuva on yli satavuotias taidemuoto. Kuitenkin se on taiteellisen olemuksensa lisäksi myös vaikuttava media, joka muokkaa maailmankuvaamme. Vaikuttavuutensa vuoksi elokuvaa on syytä tarkastella kriittisesti varsinkin lasten ja nuorten parissa, jotka ovat erityisen herkkiä sen välitämille sisällöille. Elokuvanlukutaito mahdollistaa elokuvan rakenteellisen ja sisällöllisen tarkastelun ja tulkinnan. Se kehittyy katsomalla elokuvia mutta myös tekemällä niitä itse. Elokuvakasvatusta, joka on osa laajempaa mediakasvatusta, edistää tätä lukutaitoa.

Yleiset kirjastot toimivat lasten ja nuorten mediakasvattajina kodin ja koulun rinnalla. Vaikka elokuvakasvatus on merkittävä mediakasvatuksen osa-alue, ei sen toteutumisesta kirjastoissa ole tehty aiemmin selvityksiä. Elokuvakasvatusta ovat Suomessa edistäneet lähinnä järjestöt yhteistyössä koulujen kanssa. Kysymys kuuluu, voisiko elokuvakasvatuksen kentällä olla tarvetta myös kirjaston kaltaiselle toimijalle ja voisiko elokuvakasvatus olla se mediakasvatuksen muoto kirjastoissa, joka tukisi erityisesti sen lasten ja nuorten parissa tehtävää työtä?

Tämä opinnäytetyö tarkastelee elokuvan vaikuttavuutta median, elokuvakasvatuksen keinoja ja roolia osana laajempaa mediakasvatusta. Tavoitteena on löytää perusteet kirjastoissa tehtävälle elokuvakasvatukselle ja sen tärkeydelle. Työ pyrkii kartoittamaan elokuvakasvatuksen nykytilaa kirjastoissa sekä selvittämään sen osuutta kirjastojen tarjoamassa mediakasvatuksessa. Lopuksi opinnäytetyö keskittyy ideoimaan kirjastoille sopivia elokuvakasvatuksen toimintamuotoja, joilla kirjastot voisivat kehittää nykyistä toimintaansa.

Työ on toiminnallinen, sillä se pyrkii ohjeistamaan kirjastoammattilaisten käytännön toimintaa. Joskus toiminnallinen opinnäytetyö vaatii selvityksen tekemistä, kuten tutkimusmenetelmän tai lähestymistavan käyttöä. (Vilka, 2003, 9–10.) Tämä työ käyttää lähestymistapanaan kartoitusta, jolla elokuvakasvatuksen nykytila kirjastoissa on pyritty selvittämään. Toiminnallisen osuuden tarkoituksena on antaa kirjastoille käyttökelpoisia ideoita elokuvakasvatuksen toteuttamiselle niiden omassa toimintaympäristössä. Opinnäytetyön tavoitteena on, että mikä tahansa yleinen kirjasto voisi käyttää sitä apuvälineenään elokuvakasvatuksessa. Työn toimeksiantajana toimii Oulun ammattikorkeakoulu ja sen on ohjannut tutkintovastaava Jorma Niemitalo.

2 ELOKUVA MEDIANA

Elävää kuvaa saadaan aikaiseksi, kun kuvasarjaa projisoidaan tietyllä nopeudella. Näin syntyy illuusio liikkeestä. Elokuva koostuu elävästä kuvasta ja äänestä. Montaasi eli elokuvan leikkaus yhdistää kuvat ja äänet ajassa eteneväksi kokonaisuudeksi, elokuvaksi (Pirilä, 1983, 11). Leikkaus on elokuvatekninen väline, mutta myös tyylikeino, joka vaikuttaa elokuvan tunnelmaan, ilmeeseen ja kokonaisuuteen (Kovanen, 2013, 69). Leikkauksen ohella muita elokuvatekniikoita ovat elokuvaus, lavastus sekä äänitys. Näitä tekniikoita käyttäen tehdään elokuvataidetta.

Elokuva koostuu kuvista, jotka muodostavat kohtauksia. Kohtaus sisältää saman ajan, paikan ja henkilöt. Kun nämä vaihtuvat, myös kohtaus vaihtuu. Useimmiten kohtaus koostuu useista otoksista, jotka on liitetty leikkauksella yhteen. Toisiaan seuraavat kohtaukset muodostavat jaksoja, joista rakentuu elokuvan kokonaisuus. (Kovanen, 2013, 69.)

Elokuvan synty ajoitetaan 1800- ja 1900-lukujen taitteeseen, jolloin tekniset keksinnöt tekivät siitä mahdollisen (Merilampi, 2014, 63). Myös Nummelin kirjoittaa, että tavallisesti elokuvan historia nähdään alkaneen juuri sata vuotta sitten. Ranskalaiset Lumièren veljekset, jotka järjestivät Pariisissa vuonna 1895 historiallisen elokuvaesityksen, liitetään myös yleisesti elokuvan syntyyn. Riippuen tulkinnasta, elokuvan juuret voidaan ulottaa jopa varhaisiin luolamaalauksiin asti, jotka omalla tavallaan kuvasivat myös liikettä. (2009, 9.)

Elokuva on kehittynyt historiansa aikana niin teknisesti kuin elokuvakerronnallisesti. Alun mykkä-elokuvista siirryttiin 1920-luvulla tekniikan kehittyessä äänielokuvaan. Elokuvahistoria pitää sisällään myös eri suuntauksia ja elokuvatyyppisiä, kuten animaatio- ja dokumenttielokuvan sekä erilaisia genrejä eli lajityyppejä. Mykkäelokuvan aikakaudella komediat olivat suosituimpia elokuvia (Nummelin, 2009, 25). Elokuvan klassisen kausi, jota kutsutaan myös studiokaudeksi, sijoittuu 1930–1950 -luvulle. Tuolloin Hollywood oli maailman johtava elokuvavalmistaja. Studiokauden elokuvissa vallitsivat tietyt elokuvakerronnan säännöt, jotka vaikuttavat nykyiseen viihde-elokuvaan edelleen. Tällaisia sääntöjä ovat muun muassa johdonmukainen tarina sekä selkeä loppuratkaisu. Ajanjakson elokuvat on yleensä jaettu kuuteen genreen: lännenelokuvaan, rikos-elokuvaan, kauhu- ja tieteiselokuvaan, musikaaliin, komediaan ja melodraamaan. (sama, 39–46.) Studiokausi päättyi 1960-luvulla. Sitä seurannut uusi Hollywood nosti ohjaajan keskeisempään asemaan ja synnytti niin sanotun tapahtumaelokuva sekä nosti toiminnan uudeksi merkittäväksi

lajityypiksi. 1990- ja 2000-luvuilla Hollywoodissa on tehty myös valtavirrasta poikkeavia elokuvia, niin kutsuttuja indie-elokuvia. (2009, 153–157.) Uuden Hollywoodin elokuvantekijät kehittivät vanhoja elokuvatekniikoita ja edistivät elokuvien erikoistehosteita (Bordwell, 2010, 480). Nykypäivänä tietokoneilla luotuja efektejä käytetään entistä runsaammin ja tietokoneanimaatiolla tehdään kokonaisia elokuviakin. Vanhan ja uuden Hollywoodin lisäksi elokuvahistorian merkittäviä vaiheita ovat olleet muun muassa saksalainen ekspressionismi, ranskalaiset impressionismi ja surrealisismi, Neuvostoliiton montaasielokuva, italialainen neorealismi sekä Ranskan uusi aalto.

Se miten elokuvia on katsottu, on myös muuttunut elokuvan historian aikana. Elokuvateattereissa käyminen on koko ajan vähentynyt toisen maailmansodan loppumisesta lähtien. Elokuvissa käyminen väheni televisioiden tullessa koteihin 1950- ja 1960-luvuilla. Videokasettien tulo markkinoille 1980-luvulla vähensi elokuvissa käyntiä edelleen. Uusien formaattien kuten DVD:n ja Blu-ray:n myötä elokuvien ostamien ja vuokraaminen on lisääntynyt entisestään. Nykyaikana myös kotiteatterit ja internet ovat vieneet elokuvateattereista katsojia. Kannettavien laitteiden lisääntymisen myötä elokuvia voi katsoa nykyään melkein missä vain. Tämä puolestaan on nostanut helposti ymmärrettävän ja näyttävyyteen perustuvan viihde-elokuvan suosiota. (Nummelin, 2009, 146, 160.)

2.1 Elokuva vaikuttaa

Elokuva on vahvasti tunteisiin vetoava taidemuoto (Kovanen, 2013, 11). Elokuvat koetaan usein elämyksellisesti, eikä katsoja välttämättä aina pohdi niiden taustalla vaikuttavia tekijöitä. Toisaalta Juntunen kirjoittaa, että juuri sillä tavoin elokuvat on koettava: tunteella ja elämyksellisesti. Hän kuitenkin toteaa, ettei se aina riitä. Elokuvat herättävät kysymyksiä, joihin saadaan vastauksia vain analysoimalla elokuvateosta. (Juntunen, 1999, 60.) Taiteellisen olemuksensa lisäksi elokuva on siis myös vaikuttava media. Kupiainen kirjoittaa, kuinka medially, kuten myös elokuvalla, on ratkaiseva vaikutus näkemyksiimme maailmasta, arvoista, hyvästä ja pahasta sekä oikeasta ja väärästä. Se luo merkityksiä todellisuudesta; mitä todellisuuden pitäisi olla ja miten siinä tulisi elää. (Kupiainen, 1999, 80.) Kovanen tiivistää ajatuksen ja toteaa elokuvan muokkaavan maailmankuvaamme (2013, 22).

Elokuva ei koskaan ole todellisuutta, vaikka se voidaan kokeakin todellisena. Elokuva on vain yritys kuvata todellisuutta. (Graviz, 1999, 52.) On hyvä muistaa, että elokuvateos välittää aina

jotain katsojalle, eivätkä nämä viestit synny itsestään. Elokuvantekijät tekevät tietoisia valintoja mitä elokuvateos välittää ja miten. Aina on joku, joka valitsee ja päättää miten todellisuus hahmotetaan ja välitetään katsojille. (sama, 52.) Myös Juntunen toteaa, etteivät elokuvat synny vahingossa. Elokuvantekoon liittyy valintoja, joista elokuvantekijät päättävät tietoisesti. Se mitä elokuvaan otetaan mukaan ja mitä ei, on jonkun päätettävissä. (Juntunen, 1999, 60.) Graviz kirjoittaa, että muodostaakseen kriittisen näkökulman elokuvateokseen, katsojan on ensin kyettävä tunnistamaan elokuvan välittämän sisällön ja elokuvantekijän käyttämän audiovisuaalisen kielen yhteys. (Graviz, 1999, 52.)

Lapset ja nuoret ovat elokuvien kohderyhmä, joka on erityisen altis tämän median välittämille sisällöille. Kovanen kirjoittaa, että lapsen kykyyn tulkita elokuvaa vaikuttaa kulttuuri, moraalinen kehitystaso, käytössä olevat selviytymiskeinot ja puolustusmekanismit sekä aikaisemmat mediakokemukset (2013, 23). Jotta lapsi oppisi tarkastelemaan elokuvia kriittisesti, on hänen ensin opittava elokuvanlukutaito. Kovanen mukaan elokuvanlukutaito muodostaa hyvän pohjan laajemman medialukutaidon ja mediakriittisyyden omaksumiselle (2013, 14).

2.2 Elokuvanlukutaito

Elokuva koostuu kuvista ja niiden välisistä suhteista. Elokuvat kertovat tarinoita kuvien avulla ja elokuvakerronnassa kuvilla onkin sanoja suurempi merkitys. Kuvanlukutaito luo perustan liikkuvan kuvan ymmärtämiselle. Yksittäisenkin kuvan lukeminen on tärkeää; käytetyt rajaukset, kuvakulmat ja kuvakoot saavat aikaan erilaisia merkityksiä. Kuvakerronta koostuu erikokoisista ja eri kuvakulmista kuvatuista otoksista. Otoksia voi kuvata yläkulmasta, silmäntasolta tai alakulmasta (katso LIITE 2). Kuvakulmat ilmaisevat näkökulmaa, esimerkiksi tietyn henkilön näkökulmaa, elokuvan tunnelmaa tai tarinan sisältöä. Myös kuvakoolla voidaan luoda tiettyä tunnelmaa ja sillä ohjataan katsojan huomio haluttuihin asioihin rajaamalla ne ympäristöstä. (Kovanen, 2013, 68–71.) Kuvakoon valintaan ei vaikuta vain asiasisältö; kuvan suhde sitä edeltäviin ja seuraaviin kuviin ja ääniin sekä tunnelma ja tyylitekijät voivat vaikuttaa merkitsevämmin valintaan kuin pelkät asiasyyt. Kahdeksan kuvakoon mittakaavasarja eli kahdeksan eri kuvakokoa saadaan aikaiseksi kameran ja kohteen välisen etäisyyden muutoksilla joko todellisesti tai objektiivin polttovälin muutoksilla. Kuvakokojen vaihtelu otoksesta toiseen luo elokuvan kuvarytmin. (Pirilä, 1983, 109–110.)

Kahdeksan kuvakoon järjestelmään kuuluvat yleiskuva, laaja kokokuva, kokokuva, laaja puolikuva, puolikuva, puolilähikuva, lähikuva ja erikoislähikuva (katso LIITE 1). Yleiskuva esittelee tapahtumapaikan ja maiseman ja usein sitä käyttämällä näytetään elokuvan alkutilanne. Kokokuva näyttää kohteen, esimerkiksi päähenkilön, kokonaan, mutta yksityiskohtaisemmin kuin yleiskuva. Puolikuva on tavallisimmin käytetty kuvakoko ja sillä kuvataan esimerkiksi henkilöiden keskustelua. Tällöin hahmot esitetään noin navasta ylöspäin. Lähikuva ja erikoislähikuva näyttävät kohteen läheltä ja korostavat yksityiskohtia. Katsojan joutuessa aivan lähelle kohdetta, ne toimivat elokuvallisina tehokeinoina. (Kovanen, 2013, 68–71.)

Kovanen vakuuttaa, että jokainen voi oppia lukemaan elokuvaa. Elokuvanlukutaitoa voidaan verrata tekstin lukutaitoon. Niin sanoja kuin kuviakin voidaan lukea monella eri tavalla. Kuten tekstin lukutaidossa myös elokuvanlukutaidossa on erilaisia tasoja: mekaaninen, ymmärtäväinen ja kriittinen lukutaito. Lukemaan oppiminen, kuten myös elokuvanlukutaito, tapahtuu tässä järjestyksessä. Katselutottumukset ja tutut elokuvakerronnan muodot määrittävät katsojan tapaa katsoa elokuvaa. Monipuolisemman elokuvalukutaidon saavuttaminen vaatii katselutottumusten laajentamista. (2013, 13.)

Elokuvanlukutaitoon kuuluu kyky eritellä ja ymmärtää elokuvan muotoa ja rakennetta sekä sen sisältöjä ja teemoja (Kovanen, 2013, 13–14). Juntunen määrittelee kaksi tapaa analysoida elokuvia: rakenne- ja sisältöanalyysin. Rakenneanalyysissä tarkastellaan elokuvan muotoa, johon kuuluvat muun muassa elokuvallisten elementtien rakenne, ilmiasu ja ilmaisukeinot, kuten sommittelu, värit ja lavastus. Kun elokuvateosta lähestytään sisällöllisesti, tarkastellaan sen juonta, teemoja, tapahtumia, tarinan kehitystä sekä sen hahmojen välisiä suhteita. (Juntunen, 1999, 60–62.)

Elokuvien katseleminen ja analysointi edistää elokuvanlukutaitoa. Jo valmiiden teosten tarkastelun lisäksi elokuvanlukutaito kehittyy myös tekemällä elokuvia itse (Kovanen, 2013, 19). Kuten lukutaidolla on yhteys kirjoitustaitoon, myös elokuvanlukutaito kytkeytyy elokuvankirjoitustaitoon, elokuvien tekemiseen. Elokuvanteko ei kuitenkaan tarkoita vain teknistä osaamista, vaan tekijän on ymmärrettävä koko elokuvanteon prosessi sekä oman elokuvateoksen paikka suuremmissa elokuvakulttuurissa. Kun lapsi tuntee elokuvamaailmaa, hän ei odota saavansa omalla kameralaan aikaiseksi esimerkiksi Hollywood-tason elokuvaa. Aikuinen, joka omaa elokuvalukutaidon, voi opettaa sitä myös lapselle. (Kovanen, 2013, 13.) Elokuvakasvatus antaa valmiudet tämän elokuvanlukutaidon kuin elokuvankirjoitustaidonkin omaksumiselle (sama, 23).

3 ELOKUVAKASVATUS

Kovanen toteaa elokuvakasvatuksen lähtökohdiksi taide- ja mediakasvatuksen (2013, 14). Taidekasvatukseen kuuluu näkökulma esteettisestä elokuvakasvatuksesta, jonka tavoitteena on kehittää elokuvamakua. Mediakasvatuksellisessa näkökulmassa puolestaan korostetaan yksilöä, joka pystyy tulkitsemaan median viestejä ja tuottamaan niitä yksin tai yhdessä toisten kanssa. Näkökulmat täydentävät toisiaan ja ovat yhtä tärkeitä puolia elokuvakasvatuksessa. (sama, 14.) Merilampi määrittelee elokuvakasvatuksen mediakasvatuksen taidekasvatukselliseksi suuntaukseksi. Elokuva itsessään on tällöin oppimisen kohteena. (2014, 67.) Kaikkein yksinkertaisimmin elokuvakasvatuksen määrittelee Kovanen, joka sanoo sen olevan ”elokuvan katsomista yhdessä lapsen kanssa ja tämän kokemuksen jakamista.” (2013, 11).

3.1 Elokuvasvatus osana mediakasvatusta

Medialla on suuri rooli nykyajan ihmisen elämässä. Mediakulttuurimme on laaja ja median välittämiin sisältöihin törmää kaikkialla ja kaiken aikaa. Mediasta on tullut keskeinen osa ihmisten todellisuutta. Kupiainen kirjoittaa median ja todellisuuden kietoutuneen yhteen erottamattomasti: media hallitsee ihmisten vapaa-aikaa, vaikuttaa heidän käsitykseensä todellisuudesta sekä heistä itsestään. (1999, 80.) Myös Merilampi toteaa rajanvedon käyneen haastavammaksi median ja sen ulkopuolisen todellisuuden välillä (2014, 23). Koska media ja todellisuus ovat näin tiiviisti kytköksissä toisiinsa, on medialukutaidosta tullut entistä tärkeämpää. Mediakasvatus edistää medialukutaitoa sekä kriittistä suhtautumista mediasisältöihin. Sallmén määritteleekin medialukutaidon kyvyksi hankkia tietoa, analysoida ja kyseenalaistaa erilaisia mediatekstejä (2009, 9). Näihin teksteihin kuuluu myös elokuva, joka Kovasen mukaan on osa yhteiskuntaa ja maailmankuvamme muokkaaja (2013, 22). Medialukutaidon lisäksi mediakasvatus pyrkii vaikuttamaan yksilön mediakirjoitustaitoon: mediatekstien tuottamiseen ja mediassa osallistumiseen. Kun mediakasvatus painottuu erityisesti elokuvaan, puhutaan elokuvakasvatuksesta. Siihen kuuluvat elokuvanluku- ja kirjoitustaito.

Kovasen mukaan elokuva auttaa hahmottamaan median ilmiöitä. Elokuvan voi katsoa olevan audiovisuaalisen mediakasvatuskentän keskiössä. Elokuvakerronnan tuntemus voi auttaa lasta jäsentämään visuaalista ympäristöä, kuten mainoksia ja muuta kuvatulvaa. Kovanen kiteyttää

asian kuvainnollisesti: ”Parhaimmillaan elokuva voi eheyttää pirstoutunutta maailmaa” (2013, 14.) Elokuvakasvatus auttaa lasta kasvamaan myös monin muinkin tavoin. Se voi tukea lapsen minäkuvan ja identiteetin rakentumisessa, sillä elokuvataide käsittelee myös vaikeita asioita ja auttaa näin lasta niiden käsittelyssä. Elokuva tarjoaakin välineitä tunnetaitojen oppimiseen. (sama, 11.)

Mediakasvatus ei ole moralisointia. Tämä tarkoittaa, ettei mediakasvattaja aseta eri sisältöjä arvojärjestykseen, vaan kunnioittaa lapsen mediamakua. Merilammen mukaan kasvattaja voi parhaimmillaan laajentaa lapsen mediamaailmaa. (2014, 128.) Elokuvakasvatus laajentaa lapsen elokuvamakua ja tarjoaa elämyksiä. Lasten ohjaaminen katsomaan ”oikeanlaisia” elokuvia ei ole elokuvakasvatuksen päätarkoitus. (Kovanen, 2013, 22.) Kriittisyys mediasisältöjä kohtaan ei kuitenkaan ole moralisointia (Merilampi, 2014, 128). Moralisointiin ei myöskään kuulu lasten suojeleminen haitallisilta mediasisällöiltä. Ikärajojen käyttö sekä niiden perusteet on kirjattu lakiin. Kuvaohjelmalain mukaan lapsen kehitykselle haitalliset kuvaohjelmat sisältävät väkivaltaa, seksiä, ahdistusta aiheuttavaa sisältöä sekä päihteiden käyttöä. (2013, 31.) Ikärajamerkinnot ja sisältösymbolit auttavat lapsille sopivien elokuvien valinnassa (Kuva 1.).

Kuva 1. Ikärajamerkinnot ja sisältösymbolit

3.2 Elokuvasvatuksen keinot ja menetelmät

Pelkkä elokuvien katsominen ei vielä ole elokuvakasvatusta. Mukaan tarvitaan aikuinen, joka jakaa kokemuksen lapsen tai nuoren kanssa ja on valmis keskusteluun. Hän auttaa myös elokuvan analysoinnissa. Juntunen määrittelee elokuvan analysointitavoiksi sisältö- ja rakenneanalyysin (1999, 61). Kovanen toteaa elokuva-analyysin olevan keskeinen osa elokuvakasvatusta. Se on havainnointien tekemistä ja niistä puhumista. Se on työkalu, joka auttaa lasta ymmärtämään elokuvakerronnan periaatteita, tarinan- ja kuvakerronnan rakenteita. Elokuva-analyysissa eritellään elokuvakerronnan estetiikkaa, tekniikkaa ja arvoja, mikä tukee kriittisen elokuvanlukutaidon omaksumista. Kovanen mukaan analyysiin ei tarvita valmiita analyysikehyksiä, mutta hän esittelee Pertti Näräsen laatiman mallin (Kuva 2.), jota voi käyttää analyysin apuna. (Kovanen, 2013, 64–65.)

<p>Tekstuaaliset ainekset</p> <ul style="list-style-type: none">• henkilöhahmot• juoni ja kerrontarakenne• miljööt ja maisemat• liikkuvan kuvan ja äänen ilmaisumuoto• avainkuvat ja –repliikit <p>Kontekstuaaliset ainekset</p> <ul style="list-style-type: none">• lajityyppi• tuotannon tausta• tekijät ja julkisuus• pohjatekstit• ajankohtaiset tai myyttiset viittaukset• subjektiiviset mielleyhtymät ja katsojan oma kokemus <p>Tarinatason tulkinta</p>
--

Kuva 2. Pertti Näräsen hahmottelema elokuva-analyysin malli (Kovanen, 2013, 65)

Elokuva-analyysin laajuuteen vaikuttaa oleellisesti lapsen ikävaihe, joka määrittää hänen tapansa katsoa ja eritellä elokuvaa. Pienillä lapsilla elokuvanlukutaito on vasta kehittymässä ja he havainnoivat elokuvan sisällöstä konkreettiset asiat, kuten värit ja muodot. Laajempi elokuva-

analyysi vaatii yleissivistystä ja muita perusvalmiuksia, joita on vasta vanhemmilla lapsilla ja nuorilla. (Kovanen, 2013, 66.)

Elokuvien katsomisen ja analysoimisen lisäksi, elokuvakasvatukseen kuuluu myös itse tekeminen. Lapset ja nuoret voivat harjoitella elokuvien tekemistä esimerkiksi erilaisissa ohjatuissa työpajoissa. Pajoissa nuoret perehtyvät elokuvanteon eri osa-alueisiin, kuten käsikirjoittamiseen, ohjaamiseen, elokuvaamiseen ja kuvatun materiaalin editointiin. Merilampi kuitenkin huomauttaa, ettei mediakasvatus saisi olla välinepainotteista tai tekniikkakeskeistä, vaan sisällöllisiä kysymyksiä pitäisi tuoda esille. Hän muistuttaa, että välineet on kytkettävä ilmaisuun ja niiden käytössä on muistettava, että tehtävällä viestillä on vastaanottaja. (2014, 127.) Myös Sallmén kirjoittaa, ettei mediakasvatus ole pelkästään välineisiin sidottua pedagogiikkaa (2009, 9). Tutustumalla eri elokuvanteon vaiheisiin ja tehdessään niihin liittyviä päätöksiä, nuori oppii ymmärtämään muun muassa elokuvien taustalla vaikuttavia elokuvantekijöiden tarkoituksia ja päämääriä.

3.3 Elokuvakasvattajat

Elokuvakasvatuksessa, kuten muussakin kasvatuksessa tarvitaan kasvattajaa. Kovanen määrittelee elokuvakasvattajan aikuiseksi, joka on läsnä elokuvaa katsellessa ja on valmis keskustelemaan lapsen kanssa. Avoimuus lapsen ajatuksille omista ennakoasenteista huolimatta on tärkeää. Elokuvakasvattaja kannustaa lasta omaan ajatteluun ja auttaa häntä jäsentämään elokuvan herättämiä mielikuvia. Koska lapsen kanssa käytävä keskustelu ja kokemusten jakaminen on keskeistä elokuvakasvatuksessa, on kasvattajalla hyvä olla tuntuma elokuvaan ja sen kerronnan keinoihin. Kuitenkin Kovanen toteaa, ettei elokuvan katsomisessa, ymmärtämisessä tai vastaanottamisessa ole yhtä oikeaa tapaa ja myös lapsen kysymyksille ja kokemuksille on annettava tilaa. Lisäksi Kovanen muistuttaa, ettei elokuvakasvatus suinkaan ole yksisuuntainen prosessi, vaan myös aikuinen voi oppia lapsen ajattelusta. (2013, 11–13.)

Koska elokuvakasvatus on osa laajempaa mediakasvatusta, voidaan elokuvakasvattajaa perustellusti hakea mediakasvatuksen kentältä. Kodit, koulut, järjestöt ja kirjastot ovat tämän kentän keskeisiä toimijoita sekä tärkeitä tukijoita lasten ja nuorten medialukutaitojen kehityksessä. Varmasti useassa suomalaisessa kodissa katsellaan elokuvia yhdessä lasten kanssa ja keskustellaan niistä. Näin aikuiset toimivat ehkä tiedostamattaankin elokuvakasvattajina. Kodin rooli elokuvakasvatuksessa on tärkeä, sillä Kovanen mukaan vanhempien mediankäyttötottumukset siirtyvät

helposti lapsille (2013, 23). Koulumaailmassa opettajilla on kasvatuksellinen vastuu mutta riippuu oppiaineesta, kuka opettaja toimii elokuvakasvattajana. Koulussa elokuva on yleensä sisällytynyt taideaineiden opetukseen. (sama, 11–13.) Näin elokuvakasvattajina ovat toimineet äidinkielen ja kirjallisuuden sekä kuvataiteen opettajat.

3.4 Elokuvakasvatus Suomessa ja ulkomailla

Elokuvakasvatuksesta alettiin puhua Ranskassa 1920-luvulla. Elokuvakasvatuksen emämaassa termillä tarkoitettiin oppia elokuvasta eli elokuvaa opetuksen kohteena. Myöhemmin siitä kehittyi elokuvan taiteellista olemusta ja tekijyyttä painottava esteettisen elokuvakasvatuksen suuntaus. (Nevala, 2014, viitattu 3.2.2017.) 1950 -luvulla Luoteis-Euroopan elokuvakasvatuksessa vallitsi kolme erilaista suuntausta; elokuvakasvattajat suhtautuivat elokuvaan joko eettisenä uhkana, esteettisenä taiteenlajina tai lingvistisenä kielenä. Tämän vuoksi kasvatus vaihteli elokuvan vaa-roilta suojelemisesta sen arvostuksen kehittämiseen. Elokuvakasvatus oli joko eettisesti tai esteettisesti merkittävien teosten esittämistä tai elokuvien esittämistä siten, että mitä tahansa elokuva voitiin hyödyntää. 1960 -luku toi mukanaan uusia käsityksiä elokuvakasvatuksesta ja elokuva alettiin tarkastella erilaisten osatekijöiden muodostamana kokonaisuutena. 1970 -luvulla elokuvakasvatuksessa nousivat keskeiseksi joukkotiedotusvälineet; niiden yhteiskunnallinen tehtävä sekä suhde yleisöön olivat etusijalla elokuvakasvatuksessa. (Merilampi, 2014, 68.) Television yleistyttyä alettiinkin puhua joukkotiedotuskasvatuksesta. Media- ja viestintävälineiden lisääntymisessä 1980 -luvulla ruvettiin käyttää termiä viestintäkasvatus. Elokuvasta tuli media muiden joukossa ja taidemuotona se popularisoitui ja viihteellistyi. (Nevala, 2014, viitattu 3.2.2017.)

Suomessa elokuvakasvatusta on edistänyt lähinnä järjestökenttä. Eräs kentän toimijoista on vuonna 2001 perustettu Koulukino, joka on opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittama elokuvakasvatussyhdistys. Yhdistys tukee koulujen elokuvakasvatustyötä tuottamalla oppimateriaalia ja listamalla kouluille suositeltavia elokuvia. Se pyrkii edistämään elokuvakasvatuksen asemaa opetussuunnitelmissa. (Kovanen 2013, 4-13.) Kansallinen audiovisuaalinen instituutti (KAVI) toimii myös elokuvakasvatuksen kentällä. Se tukee Suomen audiovisuaalista kulttuuria edistämistyöllään, jonka merkittävä osa elokuvakasvatus on. KAVI järjestää eri luokka-asteille elokuvaesityksiä ja tuottaa verkkoon materiaalia koulujen tarpeisiin. KAVI ylläpitää Elokuvapolku –nettipalvelua, joka tukee koulujen elokuvakasvatusta niin taide- kuin mediakasvatuksen lähtökohdista tarjoa-

malla ilmaisia elokuvanäytteitä ja oppimateriaaleja. Lisäksi KAVI osallistuu erilaisiin elokuvakasvatushankkeisiin. (KAVI 2017, viitattu 14.1.2017.)

Eri järjestöt tukevat koulujen elokuvakasvatusta. Koulu onkin kodin ohella tärkeä elokuvakasvatuksen kenttä. Kovanen kertoo, että kouluissa elokuva on yleensä sisällytetty taideaineiden opetukseen, mutta että se voisi toimia opetusvälineenä muissakin oppiaineissa kuin vain kuvataiteessa ja äidinkielessä. (2013, 15.) Koulukinon tavoitteena on edistää koulun elokuvakasvatusta sisällyttämällä elokuvaa eri oppiaineisiin. Elokuvakasvatusta voi Kovanen mukaan tukea eri oppiaineiden sisältöjen opettamisesta, sillä se antaa mahdollisuuden aktiiviseen oppimiseen passiivisen omaksumisen sijaan. (sama, 16–17.) Merilammen määritelmän mukaan elokuvakasvatusta ei kuitenkaan tarkoita sitä, että elokuvaa käytetään opetuksen apuvälineenä tai oheismateriaalina eri oppiaineissa, vaan elokuvan itsessään tulisi olla oppimisen kohteena (2014, 67). Kovanen puolestaan vakuuttaa, etteivät elokuvan taiteelliset ulottuvuudet häviä, vaikka sitä käytettäisiinkin opetuksen välineenä (2013, 17).

Koulukinon kyselyn mukaan opettajat pitävät elokuvakasvatusta tärkeänä. Kouluissa on silti havaittu esteitä elokuvakasvatuksen toteutumiselle, joista suurimmat ovat vastuun ja tavoitteiden selkiytymättömyys. Elokuvakasvatuksen työnjako niin taideaineiden kuin muiden aineiden suhteen on epäselvä, ja esimerkiksi äidinkieli on oppiaineena muutenkin laaja, jotta elokuvaa ehdittäisiin kunnolla käsittelemään. (Kovanen, 2013, 17.)

Vaikka järjestökenttä auttaakin kouluja elokuvakasvatuksen toteuttamisessa, voisi koulu saada tukea myös eräältä toiselta yhteistyökumppaniltaan – kirjastolta. Kirjastot ovat ympäristöltään ainutlaatuisia elokuvakasvatuksen tarpeisiin, sillä erilaiset elokuvakasvatukseen liittyvät aineistot, kuten elokuvatalenteet ja kirjat ovat lähettyvillä. Kirjastokentältä löytyy pedagogisilla taidoilla varustettuja kirjastoammattilaisia, jotka voisivat hyvin toimia elokuvakasvattajina. Kirjastot tekevät jo nyt mediakasvatustyötä ja ehkä tiedostamattaan elokuvakasvatusta sen osana. Kysymys on elokuvakasvatuksen toteuttamisesta järjestelmällisemmin. Jos kirjastot tukevat kotien ja koulujen mediakasvatusta, miksei myös erityisesti elokuvakasvatusta? Onhan aiemmin jo todettu elokuvan vaikuttavuus ja sen merkittävä paikka mediakulttuurissa. Kuitenkin, jotta elokuvakasvatusta voitaisiin toteuttaa järjestelmällisesti, on ensin pohdittava mediakasvatusta ja sen paikkaa kirjastotyön osa-alueena.

4 MEDIKASVATUS YLEISSÄ KIRJASTOISSA

Mediakasvatus kuuluu alan asiantuntijoiden mukaan kaikkiin niihin ympäristöihin, joissa lapsi on tekemisissä median parissa, kuten kodeissa, kouluissa ja kirjastoissa. Kirjastojen toimintaa säätelevät kirjastolaki ja -asetus, joissa ei kuitenkaan ole mainintaa mediakasvatuksesta (ei myöskään uudistetussa laissa 29.12.2016/1492, kirjoittajan huomio). Huolimatta siitä, ettei mediakasvatusta ole varsinaisesti mainittu kirjastolaissa, on kirjastoissa tarjottu mediakasvatusta jo pitkän aikaa; kirjastonkäytön ja tiedonhaun opetus, kirjavinkkaus ja satutunnit voidaan luokitella mediakasvatukseksi. (Sallmén, 2009, 10–12.) Kirjastojen keskeiset mediakasvatuksen osaamisalueet liittyvät Sallménin mukaan tiedonhakuun ja tiedonhallintataitoihin, uusiin lukutaitoihin, digitaalisiin peleihin ja pelaamiseen, sosiaalisen median tuntemukseen ja sen hyödyntämiseen kirjastotyössä sekä tekijänoikeuksiin. (sama, 15–21.) Media-analyysi ja aineistotuntemuksen jakaminen, kuten luotettavuuden arvioinnin opettaminen, ovat kirjastojen mediakasvatuksen painopisteenä. Kirjastoilla on sisällöntuntemusta, jota on tärkeää jakaa erityisesti lapsille ja nuorille. (sama, 23–25.) Kirjastotyön eettisissä periaatteissa mainitaankin kirjastojen mediakasvatuksen edistämisen keinoiksi tiedonhankintataitojen opettamisen ja sisällöntuntemuksen jakamisen (Suomen kirjastoseura, 2012, 4).

Opetus- ja kulttuuriministeriön Kirjastopolitiikkaa 2015 -ohjelman mukaan yleiset kirjastot tukevat toiminnallaan lasten ja nuorten medialukutaitojen kehittymistä (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2012, 5). Ministeriö teki vuonna 2012 yleisille kirjastoille suunnatun kyselyn, jonka tarkoituksena oli muun muassa kartoittaa mediakasvatusta kohtaan olevia asenteita sekä mediakasvatuksen toteutumista kirjastojen arjessa. Kohderyhmänä olivat kaikki Suomen kuntien kirjastolaitokset (321 kpl) ja kyselyn vastausprosentti oli 41. (sama, 8.)

Ministeriön tutkimuksen mukaan mediakasvatuksen antamista pidetään tärkeänä, mutta kirjastoa sen antamispaikkana pitää erittäin tärkeänä vain kolmasosa vastaajista (2012, 8). Suurin osa vastaajista pitää mediakasvatuksen antamista peruskouluissa erittäin tärkeänä, ja se onkin tulosten mukaan tärkein mediakasvatuksen paikka. Tuloksissa huomattavaa on se, ettei kotia tai perhettä pidetä yhtä tärkeänä mediakasvatuksen paikkana kuin peruskoulua, lukiota tai ammatillisia oppilaitoksia, mutta kuitenkin tärkeämpänä paikkana kuin kirjastoa. (sama, 22.) Lähes puolessa vastanneissa kirjastoissa peruskoulu on säännöllinen mediakasvatuksen yhteistyötaho. Elokuva-seurat tai -yhdistykset ovat säännöllisiä yhteistyökumppaneita vain kahdella prosentilla vastaajis-

ta ja satunnaisesti yhteistyötä tekee 13 prosenttia vastaajista. Lähes kahdeksankymmentä prosenttia vastaajista ei tee koskaan yhteistyötä elokuvaseurojen tai -yhdistysten kanssa. (sama, 41.)

Tutkimuksen tuloksista ilmenee, että kirjastot pitävät tärkeimpänä mediakasvatuksen kohderyhmänä 9-12-vuotiaita lapsia. Mediakasvatusta annetaan yleisimmin 9-18 -vuotiaille. Mediakasvatuksen päämääristä merkittävimminä pidetään lukemiseen innostamista ja lukuharrastuksen tukemisesta. Kirja nähdään tärkeimpänä mediakasvatuksen välineenä. Medioista elokuva on suhteellisen harvoin säännöllisen mediakasvatuksen kohteena kirjastoissa. (2012, 8.) Tutkimuksen mukaan mediakasvatusta annetaan säännöllisesti muidenkin medioiden osalta keskimääräistä useammin isojen kaupunkien ja Etelä-Suomen kirjastoissa sekä niissä kirjastoissa, joissa fyysisiä käyntejä on yli 500 000 vuodessa (sama, 39).

Kirjastot ja media 2012 listaa kirjastojen mediakasvatuksen merkittävimmiksi esteiksi ajan puutteen ja henkilökunnan vähyyden (2012, 8). Muita huomattavia esteitä mediakasvatuksen toteutumiselle ovat mediakasvatukseen ja pedagogiikkaan liittyvän osaamisen puute sekä laitteiden ja tilojen puute. Henkilöstö- ja aikaresurssit ovat erittäin merkittäviä esteitä keskimääräistä useammin pienissä kirjastoissa ja kirjastoissa, joissa on vähän fyysisiä käyntejä sekä Etelä-Suomen kirjastoissa. (sama, 49.) Pirjo Sallmén kirjoittaa Kirjastot ja media 2012 -julkaisussa, että mediakasvatuksen toteutumisen esteelle on oltava muitakin syitä kuin kiire tai vähäiset resurssit. Hänen mielestään mediakasvatus nähdään kirjastoissa ylimääräisenä työnä, joka ei kuulu kirjaston tehtäviin. Mediakasvatuksen suhde kirjaston muuhun tarjontaan onkin hänen mukaansa epäselvä. Esimiehet ovat kirjastoissa merkittävässä roolissa, kuinka mediakasvatusta hoidetaan ja kuinka saada muut innostumaan siitä. (2012, 52.) Kirjastojen mediakasvatus vakiintuu vasta, kun kirjaston paikka tunnustetaan muiden mediakasvattajien joukossa niin kirjastossa kuin sen ulkopuolella (Suomen kirjastoseura, 2014, 20).

Mika Mustikkamäki kirjoittaa Kirjastot ja media 2012 -julkaisussa, että kirjaston pitäisi itse vaikuttaa merkityksensä ja roolinsa määrittelyyn mediakasvatuksessa. Kirjastoilla on vahva sivistyksellinen arvo ja siksi kirjaston ja koulun yhteistyötä pitäisi hänen mielestään kehittää. (2014, 47.) Mediakasvatus kirjastoissa: suosituksia ja suuntaviivoja -julkaisussa todetaan, että kirjaston ja koulun yhteistyöstä huolimatta toiminnan ongelmana on ollut sen satunnaisuus. Ratkaisuna nähdään koulun ja kirjaston yhdessä laatima toimintasuunnitelma. (2014, 26.) Kirjastot ja media 2012 -tutkimuksessa kartoitettiin koulun ja kirjaston yhteistyötä. Tutkimuksesta selviää, että yli kolman-

neksessa kirjastoista on laadittu yhteistyösuunnitelma yhdessä koulun kanssa, alle kolmannessa on laadittu itsenäinen suunnitelma ja lopussa kolmannessa suunnitelmaa ei ole laadittu lainkaan. Kuitenkin vain kolmanneksessa kirjastoista, jotka ovat laatineet yhteistyösuunnitelman koulun kanssa, ovat sisällyttäneet suunnitelmaan mediakasvatuksen. (2012, 42.) Suomen kirjastoseuran mukaan kirjaston ja koulun mediakasvatusyhteistyön edistämiseksi on tärkeää, että kirjastoammatillaiset ja opettajat pitävät yhteyttä keskenään ja laativat suunnitelman. Opettajille on tuotava esille kirjastojen monipuolinen tietosisällöllinen osaaminen, joka tukee erilaisia luku- ja kirjoitustaitoja. Lisäksi on huomioitava kirjasto oppimisympäristönä sekä tuotava näkyviin kirjaston erilaiset aineistot. (2014, 15–16.) Myös Mustikkaniemen mielestä kirjastoaineistoa voisi hyödyntää monipuolisten ja monimediaisten lukutaitojen kehittämisessä tavoitteellisemmin (2012, 47). Esimerkiksi, vaikka elokuvan keinoin kerrottu tarina voi olla lapsille ja nuorille lähempänä omaa kulttuuria kuin kirja, kirjastossa käsitellään elokuvaa harvemmin mediakasvatuksellisesti kuin kirjaa. Visuaalinen kulttuuri on tärkeää nostaa tekstimedian rinnalle kriittisessä mediakasvatuksessa. Visuaalinen lukutaito kehittyy katsomalla, mutta kriittisen lukutaidon omaksumiseksi kirjasto voisi järjestää esimerkiksi elokuvakerhon. (Suomen kirjastoseura, 2014, 25.)

Mediakasvatuksen avulla kirjastot voivat tukea lasten ja nuorten kehitystä ja kasvua, vahvistaa heidän suhdettaan itseensä ja muihin sekä auttaa heitä hahmottamaan itsensä tämän maailman osana. (Sallmén, 2009, 26). Elokuva voi olla kirjastoissa väline näiden mediakasvatuksen päämäärien toteutumiseen. Kovanen mukaan elokuva todellakin tukee lasten kasvua. Se tarjoaa elämyksiä ja samastumisen tunteita, tutustuttaa vieraisiin kulttuureihin ja laajentaa ymmärrystä niin itsestä kuin ympäröivästä maailmasta. Elokuvakasvatus tukeekin lapsen minäkuvan ja identiteetin rakentumista. (2013, 11.) Näin ollen elokuvakasvatus voisi kirjastoissa olla se mediakasvatuksen osa, joka tukisi sen lapsiin ja nuoriin kohdistuvia päämääriä.

Vaikka media- tai elokuvakasvatusta ei ole mainittu laissa 29.12.2016/1492 (Laki yleisistä kirjastoista), voidaan niille silti löytää tulkinnanvaraiset perusteet kyseisestä laista. Lain 2 §:ssä on listattu lain tavoitteita, joista yksi on edistää lukemiskulttuuria ja monipuolista lukutaitoa (Laki yleisistä kirjastoista 29.12.2016/1492 2 §). On todettu, että mediakasvatus edistää medialukutaitoa ja elokuvakasvatus puolestaan elokuvanlukutaitoa. Medialukutaito ja elokuvanlukutaito sen osana voidaan perustellusti nähdä osana laissa mainittua monipuolista lukutaitoa, jota kirjaston tulisi toiminnallaan edistää.

5 ELOKUVAKASVATUKSEN KARTOITUS

Tässä opinnäytetyössä on tarkoitus ideoida käyttökelpoisia malleja yleisten kirjastojen elokuvakasvatuksen kehittämiseksi. Työ on toiminnallinen, mutta vaatii tuekseen selvityksen tekemistä tietynlaisella lähestymistavalla, joka tässä tapauksessa tarkoittaa kartoitusta. Kartoituksella otetaan selvää elokuvakasvatuksen nykytilasta yleisissä kirjastoissa, toiminnan mahdollisista puutteista ja kehittämistarpeista. Ilman kartoitusta ideointi voi olla turhaa ja keskittyä epäolennaiseen.

5.1 Kartoitusprosessi

Ennen kartoitusprosessin aloittamista päätettiin kuinka yksityiskohtaisesti elokuvakasvatuksen tilaa tulisi arvioida. Ideoinnin tueksi katsottiin riittäväksi, että tilaa arvioitaisiin vain pääpiirteisesti. Tämän vuoksi ei esimerkiksi laadittu kirjastokohtaisia kyselylomakkeita. Kartoituksen yksityiskoh-
taisuuden lisäksi oli päätettävä keinoista, joilla kartoitus käytännössä toteutettaisiin. Elokuvakasvatuksen nykytilaa uskottiin voivan kartoittaa internetin hakukoneiden avulla ja tarkastelemalla suurimpien kirjastojen nettisivuja.

Hakukoneena kartoituksessa käytettiin Googlea. Tiedonhaku aloitettiin yksinkertaisilla hakulauseilla siirtyen tarkempiin haun rajauksiin. Tulosjoukko ei kuitenkaan oleellisesti muuttunut hakulauseiden muuttamisesta huolimatta ja parhaat tulokset saatiinkin jo ensimmäisillä hakukerroilla. Käytettyjä hakulauseita olivat muun muassa kirjasto ja elokuvakasvatus, kirjasto ja elokuvatapah-
tuma, kirjasto ja elokuvakerho.

Aluehallintovirasto (AVI) tukee avustuksin yleisten kirjastojen toiminnan kehittämistä. Kirjastot voivat hakea avustusta myös mediakasvatuksen kehittämiseksi. Kirjastot tallentavat hakemuksensa Kirjastot.fi -sivuston ylläpitämään Yleisten kirjastojen hankerekisteriin. (Aluehallintovirasto 2016, viitattu 10.12.2016.) Koska elokuvakasvatus on osa mediakasvatusta ja näin mahdollinen avustuskohde, kartoituksessa päätettiin tarkastella kyseistä hankerekisteriä. Hankkeet ovat asia-
sanoitettuja, ja hakusanalla elokuvakasvatus saatiin muutaman hankkeen tulosjoukko.

5.2 Hakutulokset

Hakukoneen tulosjoukkoon nousi satunnaisia mainoksia kirjastojen elokuvatapahtumista, kuten elokuvakerhoista, -piireistä ja -näytöksistä. Kaikkia tiedonhaussa nousseita hakutuloksia ei kuitenkaan voida laskea elokuvakasvatuksen piiriin, esimerkiksi väärän kohderyhmän tai elokuvatapahtuman itseisarvon takia, jolla tarkoitetaan sitä, ettei pelkkä elokuvan katselu riitä tekemään tapahtumasta elokuvakasvatuksellista. Tiedonhaussa nousseet relevantitkin tulokset olivat tietosisällöltään usein suppeita markkinoivan luonteensa takia. Kirjastojen nettisivuista tarkasteltiin muun muassa Espoon, Helsingin, Kauniaisten ja Vantaan kaupunginkirjastojen Helmet -sivustoa.

Kaikkein relevanteimmat tiedonhaun tulokset löydettiin Yleisten kirjastojen hankerekisteristä. Asiasanalla elokuvakasvatus löytyi kuusi hanketta, joista suurin osa oli saanut myös rahoitusta ja toteutunut. Avustusta oli haettu ja myönnetty muun muassa laitehankintoihin, elokuvanäytösten ja työpajojen järjestämiseen. Tärkeimmäksi kohderyhmäksi kussakin hakemuksessa nousivat lapset ja nuoret. Huomioitavaa on, että hankkeita löytyi eri puolilta Suomea. Elokuvakasvatushankkeisiin oli haettu avustusta Varsinais-Suomesta, Lapista, Etelä-Pohjanmaalta, Pohjois-Savosta, Keski-Suomesta sekä Pohjanmaalta.

Raision kaupunginkirjasto: Onnea onkimassa - yläkoulun elokuvahanke

Tuorein hankerekisterin elokuvakasvatushankkeista on Raision kaupunginkirjaston hanke vuodelle 2017: Onnea onkimassa – yläkoulun elokuvahanke. Kohderyhmäksi kirjasto asettaa 13-19-vuotiaat nuoret. Tavoitteena on tutustuttaa kohderyhmä elokuvalliseen ilmaisuun, sen vaikuttamismahdollisuuksiin ja teknisiin ominaisuuksiin elokuvanäytösten, vierailijoiden sekä työpajojen avulla. Toimintasuunnitelmana on aloittaa hanke elokuvaesityksillä ja näyttää seudulla kuvattu Onnenonkija-elokuva mahdollisimman monelle kohderyhmäläiselle. Suunnitelmana on myös kutsua elokuvan ohjaaja Ville Jankeri kertomaan elokuvasta ja sen tekemisestä. Vierailun uskotaan inspiroivan nuoria hankkeen työpajoissa sekä olevan heille elämys. Luennoinnin jälkeen Jankeri vetäisi työpajoja nuorille, jossa he tekisivät lyhytelokuvan tai elokuvakohtauksen. Nuorten olisi tarkoitus päästä analysoimaan, suunnittelemaan, näyttelemään sekä ohjaamaan elokuvaa. Lopuksi työpajojen aikaansaannoksia voitaisiin julkaista sosiaalisessa mediassa ja verkkokirjastossa. Raision kaupunginkirjasto hakee AVI:lta avustusta elokuvaesityksen lisensseihin, vierailijoiden luentopalkkioihin, työpajoihin sekä sijaisen palkkaamiseen projektiin osallistuvan kirjasto-

ammattilaisen tilalle. Hankkeen uskotaan toteutuessaan syventävän koulun ja kirjaston yhteistyötä. (Yleisten kirjastojen hankerekisteri 2016, viitattu 20.12.2016.)

Sallan kunnankirjasto: Mediatila monilukutaidon tukemiseksi

Mediatila monilukutaidon tukemiseksi on Sallan kunnankirjaston hanke vuodelle 2016. Hankkeen taustalla on tarve parantaa nuorten kirjastopalveluita näiden kirjastonkäytön lisäämiseksi. Suunnitelmana on remontoida kirjaston tiloihin nuorille räätälöity mediahuone elokuvien katselua, pelaamista, oleskelua sekä opiskelua varten. Mediahuoneen uskotaan syventävän koulun ja kirjaston yhteistyötä, koska tilaa voidaan käyttää ryhmäopetuksen tarpeisiin. Mediatilassa nähdään nuorille mahdollisuus katsoa ja kommentoida elokuvia yhdessä toisten kanssa. Ohjattuja elokuvailtoja suunnitellaan järjestettäväksi mediatilassa. Kirjaston elokuvakokoelmaa ideoidaan kasvat-
taa ja elokuvalisenssin hankkimista elokuvapalveluun suunnitellaan, jotta uusia elokuvia voitaisiin esittää mediatilassa. Kirjasto haluaa tarjota lapsille ja nuorille turvallisen mediatilan, jossa toteutuu yhteisöllisyys ja vertaisarviointi. Tavoitteena on kehittää kohderyhmän monilukutaitoa sekä rohkaista heitä käyttämään mediaa turvallisesti ja monipuolisesti. Mediatilan avulla kirjasto voi kasvattaa nuoria kriittisyyteen viestinnässä sekä eri mediavälineiden käytössä. Hankerahoitusta tarvitaan vanhojen tilojen muutostöihin mediatilan remontoimiseksi sekä laitteiston hankintaan elokuvienkatselun mahdollistamiseksi. Mediatila monilukutaidon tukemiseksi –hanke on valtakunnallisten kirjastopoliittisten linjausten mukainen ja sille myönnettiin rahoitusta. (Yleisten kirjastojen hankerekisteri 2015, viitattu 20.12.2016.)

Seinäjoen kaupunginkirjasto: Kirjastosta mediastoksi, mediasta on moneksi

Seinäjoen kaupunginkirjasto ja Ylistaron kirjasto ovat saaneet avustusta Kirjastotila mediastoksi, mediasta on moneksi –hankkeelle. Hanke toteutettiin lukuvuonna 2014 – 2015. Hankkeen tavoitteena oli lasten ja nuorten saavuttaminen yhteistyökumppaneiden avulla ja tekemällä kirjastosta helpommin lähestyttävä kyseiselle kohderyhmälle. Hankkeen taustalla vaikutti Ylistaron vuonna 2012 teettämä kyselytutkimus nuorten kirjastonkäytöstä. Tutkimuksessa näyttää vaikuttaneen huoli nuorten saamisesta takaisin kirjaston käyttäjiksi. Kyselytutkimuksessa selvisi, että nuoria kiinnostavat kirjaston tapahtumat, kuten mangaan, sarjakuvaan ja elokuvaan liittyvät tilaisuudet. Ylistaron kirjasto viittaa hakemuksessaan kyselytutkimuksen tuloksiin ja suunnittelee kehittävänsä palvelujaan nuorten toiveiden ja ideoiden pohjalta. Kirjasto haluaa järjestää kohderyhmälleen monipuolisesti erilaisia tapahtumia, työpajoja ja kursseja tutustuttaakseen heidät kirjastoon. Elo-

kuvatapahtumia järjestäessä kirjasto pyrkii samaan alueen nuoria mukaan niiden tekijöiksi. Lasten ja nuorten medialukutaitoa ja mediatuottamista halutaan kehittää ja heitä kannustetaan toimimaan mediassa turvallisesti ja monipuolisesti. Kohderyhmää halutaan elokuvakasvattaa tutustumalla se elokuvaan ja sen ikärajoihin. Kirjasto on hakenut rahoitusta opetukseen ja tapahtumiin tarvittavan välineistön muun muassa dataprojektorin ja valkokankaan hankintaan. AVI myönsi hankkeelle rahoitusta ja sen avulla kirjastoon pystyttiin hankkimaan tarvittava laitteisto. Kirjasto tuntee onnistuneensa hankkeessaan hyvin, mutta jatkosta kirjasto toteaa, ettei hankkeen aikaisista tapahtumista mitään olisi mahdollista toteuttaa ilman hankerahoitusta tai hanketyöntekijää resurssien vähäisyyden vuoksi. (Yleisten kirjastojen hankerekisteri 2013, viitattu 20.12.2016.)

Keiteleen kunnankirjasto: Elämysten kirjasto

Keiteleen kunnankirjasto haki ja sai vuodelle 2012 rahoitusta Elämysten kirjasto –nimiselle hankkeelle. Kirjaston tarvitsi avustusta laitehankintoihin elokuvien näyttämistä varten. Hakemuksessa perustellaan elokuvien esittämistä yhtenä kirjaston toimintamuotona aineiston esittelyn ja sisältöjen avaamisena. Lisäksi kerrotaan, ettei pienillä kunnilla ole varaa hankkia uusia laitteita eikä niissä ole elokuvateattereita. Myös kiertävien elokuvien näyttäjien selitetään lopettavan toimintansa elokuvien digitalisoitumisen myötä. Elämysten kirjasto –hanke katsottiin hakuheitojen mukaiseksi ja sille myönnettiin avustusta. (Yleisten kirjastojen hankerekisteri 2011a, viitattu 20.12.2016.)

Laukaan kunnankirjasto: Tarina elokuvaksi - luovaa mediakasvatusta

Tarina elokuvaksi – luovaa mediakasvatusta on Laukaan kunnankirjaston vuoden 2012 AVI -hanke. Hakemuksessa kerrotaan elokuvien hankinnan ja lainauksen olleen runsasta, mutta lasten elokuvaharrastusta halutaan tukea muutoinkin. Mediakasvatusprojektin avulla kirjasto uskoo voivansa tukea aktiivisesti kohderyhmänsä harrastusta. Projektin tavoitteena mainitaan lasten mediakriittisyyden ja medialukutaidon lisääminen. Se halutaan toteuttaa työpajatyypisenä kerhona alueen erään taajaman 3.-6. –luokkalaisille lapsille. Kirjasto ideoi, että kerholaiset tekisivät työpajoissa oman elokuvan, jota esitettäisiin alueen alakoulussa sekä kirjaston toimipisteissä. Työpajat suunnitellaan jaettaviksi eri kertoihin, joissa painottuvan erilaiset elokuvanteon vaiheet. Ensimmäisillä kerroilla lasten olisi tarkoitus tutustua elokuvakerrontaan ja käsikirjoittamiseen sekä laatia käsikirjoitus. Seuraavilla kerroilla päätettäisiin roolituksesta sekä ohjaajasta ja kuvaajasta. Kameran käyttöä tulisi harjoitella ja pohtia eri kuvakulmien ja kokojen käyttöä. Tämän jälkeen voitaisiin

pitää kuvaukset. Lopuksi lapset tutustutettaisiin editointiohjelmaan ja kuvattu aineisto työstettäisiin elokuvaksi. Kerhon vetäjäksi kaavaillaan palkattavaksi media-alan ammattilaista. Kirjasto haki rahoitusta palkkauksen lisäksi tarvittavaan laitteistoon, kuten kameraan, jalustaan, kannettavaan tietokoneeseen sekä videoprojektoriin. Projektille myönnettiin avustusta ja se toteutettiin elokuva-kerhojen muodossa kolmena eri ryhmänä. Yhteensä kerhoihin osallistui 25 lasta. Kerholaiset suunnittelivat ja tekivät alusta alkaen 5-10 minuuttiset elokuvat, jotka esitettiin myöhemmin järjestetyssä kerhojuhlassa. Vaikka media-ammattilainen toimi kerhojen vetäjänä, taajaman lähikirjaston johtaja veti projektin. Hän vastasi ryhmien kokoamisesta, tiedottamisesta ja osallistui jokaiseen kokoontumiseen. Lisäksi hän piti kerhopäiväkirjaa, jota kirjasto voi käyttää ideoidessaan vastaavia hankkeita. Projektissa toteutuivat itsenäinen tekeminen ja leikki, joiden avulla kirjasto uskoo lapsille muodostuneen käsityksen, millainen media elokuva on. Kirjasto uskoo kehittäneensä tältä osin lasten medialukutaitoa ja rohkaisseen heitä kriittiseen ajatteluun. Projekti tuntuu onnistuneen ja kerholaisten elokuvia on käytetty Laukaan kouluissa opetuksessakin. Kuitenkin kirjasto koki projektin aikaa vieväksi ja paljon työtä vaativaksi, ettei vastaavanlaista toimintaa aiota toistaiseksi jatkaa. (Yleisten kirjastojen hankerekisteri 2011c, viitattu 20.12.2016.)

Vaasan kaupunginkirjasto: Kirjastokino / Biobibban

Viimeinen hankerekisteristä löytynyt hanke oli suunniteltu vuosille 2012-2013, mutta se ei saanut rahoitusta eikä toteutunut. Vaasan kaupunginkirjaston KirjastoKino / BioBibban –hanke oli kaavailtu erityisesti lapsiperheille. Vaasan pääkirjastossa kerrotaan olevan erinomaiset mahdollisuudet elokuvaesitysten järjestämiseen, niin tekniikan kuin tilojenkin suhteen. Suunnitelmassa kerrotaan kuinka hanke vahvistaisi ajatusta kirjastosta kohtaamis- ja tapahtumapaikkana. Tämä tarkoittaa sitä, ettei hankkeen idea ole vain näyttää elokuvia vaan tuoda yhteen samoista asioista kiinnostuneita ihmisiä. Hankkeen avulla kirjasto voi esitellä kaupallisen elokuvatarjonnan vastapainoksi vaihtoehtoisia laatu elokuvia. Kirjasto voisi näyttää elokuvia teemoittain, esimerkiksi tietyn ohjaajan tai näyttelijän elokuvia, tietyn maan tai maanosan teoksia, jotain tiettyä genreä tai elokuvataiteen merkkiteoksia. Hankkeen tavoitteena on laajentaa kohderyhmien laajentunutta ja räätälöidä heille eri sisältöisiä elokuvatilaisuuksia yhteisöllisine oheishjelmineen. Suunnitelmasa kaavaillaan kerhomaista esityssarjaa, jossa näytettäisiin yhteensä kuusi elokuvaa. Jokainen elokuvailta aloitettaisiin asiantuntijan luennolla ja päätettäisiin yleisön vapaamuotoiseen keskusteluun. Esityssarjan lisäksi kirjasto suunnitteli Babybio –elokuvailtapäiviä sekä julistenäyttelyitä. Babybio –elokuvapäiviä suunniteltiin alle 2-vuotiaille lapsille ja heidän vanhemmilleen. Tapahtuman uskottiin toteutuessaan vahvistavan ajatusta kirjastosta yhteisenä olohuoneena sekä kehittä-

tävän kirjastopalveluita yhteisölliseen suuntaan. Vaasan kaupunginkirjasto haki avustusta esitystilan muokkaamiseen vauvojen tarpeisiin, elokuvien esitysoikeusmaksuihin ja julistenäyttelyiden tuottamiskuluihin. (Yleisten kirjastojen hankerekisteri 2011b, viitattu 20.12.2016.)

5.3 Yhteenveto

Tiedonhaun satunnaisten tulosten joukko ja relevanteimpien tulosten löytyminen hankerekisteristä, synnyttää epäilyksen, onko kirjastojen elokuvakasvatus enemmän hankeluontoista kuin säännöllistä toimintaa. Toisaalta on mahdollista, etteivät kirjastojen elokuvakasvatukselliset tapahtumat nouse esiin Googlen tapaisissa hakukoneissa. Esimerkiksi kirjastoille elokuvalisenssejä myöntävä M&M viihdepalvelu on antanut sopimusehdoissaan rajoituksia elokuvanäytösten markkinointiin fyysisen kirjastotilan ulkopuolella. Nämä rajoitukset koskevat siten myös internetiä. (Kirjastot.fi 2015, viitattu 20.12.2016.) Tiedonhaun tulokset herättävät myös pohdintoja siitä, nähdäänkö elokuvakasvatuksen erottamista yleisemmästä mediakasvatuksesta tarpeelliseksi kirjastoissa.

Vaikka kaikki hankerekisteristä löytyneet hankkeet oli kategorisoitu elokuvakasvatukselliseksi, korostuivat niissä usein monet muutkin kuin pelkät elokuvakasvatukselliset seikat. Osan hankkeiden taustalla tuntui vaikuttaneen huoli ylläpitää kirjaston kävijämäärää, kuin varsinaisesti huoli elokuvakasvattaa. Elokuvakasvatus huomioitiin kyllä jokaisessa hakemuksessa, mutta välillä se uhkasi jäädä sivurooliin muiden suunnitelmien rinnalla. Esimerkiksi Sallan kunnankirjaston Mediatila monilukutaidon tukemiseksi –hankkeessa mediatilaa käytettiin lopulta, vaikkakin suunnitelmien mukaisesti, moniin muihinkin kuin vain elokuvakasvatuksellisiin tarkoituksiin, kuten kerho- ja opetustoimintaan sekä kokouskäyttöön. (Yleisten kirjastojen hankerekisteri 2015, viitattu 20.12.2016.)

Hankesuunnitelmissa korostuivat yleisesti rahoituksen sekä yhteistyön tärkeä merkitys elokuvakasvatushankkeiden onnistumisen kannalta. Hankkeet itsessään vaativat rahaa ja aikaa, saati sitten säännöllinen toiminta. Kirjastoissa on pedagogista osaamista, mutta yhteistyötahot ovat ensiarvoisen tärkeitä elokuvakasvatuksellisessa toiminnassa, niin asiantuntemuksen kuin henkilöstöresurssienkin puolesta.

6 ELOKUVAKASVATUKSEN TOIMINTAMUOTOJA KIRJASTOILLE

6.1 Elokuvakerhot

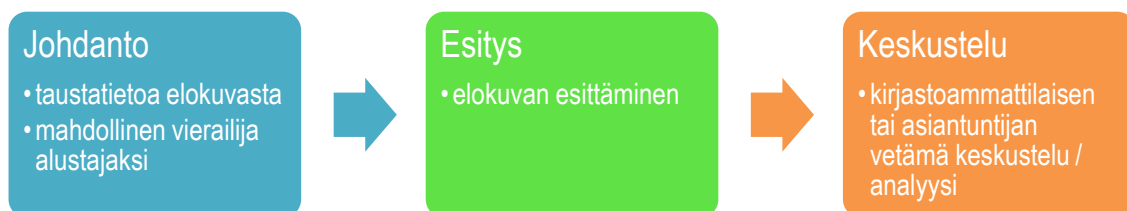
Elokuvakerho tai -piiri on yksi mahdollinen elokuvakasvatuksen toimintamuodoista kirjastossa. Kerho voi kokoontua säännöllisesti esimerkiksi kerran kuukaudessa ja miksei tiheämminkin, jos resurssit antavat myöten. Elokuvakasvatuksen kannalta ajateltuna kerhon olisi hyvä kokoontua useammin kuin vain kerran. Muussa tapauksessa voidaan tuskin puhua edes kerhosta vaan pikemminkin yksittäisnäytöksestä. Lapset ja nuoret huomioon ottaen elokuvakerho voitaisiin ajoittaa syys- tai kevätlukukaudelle. Kesäkuukausinakin voidaan tietysti järjestää jotain, jos osallistujia vain riittää.

Elokuvakerhoa varten tarvitaan sopivat tilat ja laitteet. Tilan on hyvä olla pimennettävä ja laitteiden ajantasaiset. Elokuvien näyttämiseen löytyy eri tuumaisia televisioita, mutta valkokangas ja projektori mahdollistavat isommankin osallistujamäärän. Valkokankaalta elokuva näkyy kauemmas ja lisäksi siltä nähtynä elokuva on elämyksellisempi. DVD -tallenteiden näyttö onnistuu muun muassa DVD- ja Blu-ray -soittimilla sekä projektoriin kytketyllä tietokoneella. Blu-ray eli teräväpiirtoelokuvia toistavat Blu-ray -soittimet sekä tietyt pelikonsolit, kuten Playstation 3 -pelikonsoli. Kyseinen konsoli soittaa sekä Blu-ray- että DVD -tallenteita. Jos kirjastolla ei ole sopivia tiloja tai laitteita elokuvakerhon perustamiseen, se voi yrittää hankkia ne kirjaston ulkopuolelta. Kirjasto voi yrittää tiedustella tiloja ja laitteistoa omalta kunnalta. Jos mahdollista, kirjasto voisi pitää elokuvakerhoa esimerkiksi koulun tiloissa. Luokahuoneista löytyvät usein valkokangas, projektori ja tietokone sekä riittävät istuimet. Varsinkin, jos koulu ja kirjasto päättävät tehdä yhteistyötä elokuvakasvatuksen suhteen, tilojen käyttö olisi entistä perustellumpaa. Kunnalta saattaa löytyä myös auditorio tai jokin muu tila, jossa elokuvanäytöksiä voitaisiin järjestää.

Elokuvakerhoa pidettäessä tarvitaan erityistä tietoa lisensseistä ja tekijänoikeuksista. Tekijänoikeudet estävät elokuvien julkisen esittämisen ilman lupaa. Kirjasto tarvitsee elokuvakerhoa varten esitysoikeudet elokuvien esittämiseen. Osa kirjaston omista elokuvatalenteista saattaa sisältää lainausoikeuksien lisäksi jo valmiit esitysoikeudet, joista kirjasto voi tarkistaa tiedot hankintalistoistaan. Kirjasto voi hankkia elokuvalisenssin M&M Viihdepalvelulta, joka myy niitä kirjastokohteisesti vuodeksi kerrallaan. Elokuvallisenssi mahdollistaa useiden ulkomaisten tuotantoyhtiöiden

teosten esittämisen kirjastossa, kunhan esityskappaleet on laillisesti hankittu. Kotimaisten elokuvien esitysoikeuksia voi hankkia Tuotos ry:n kautta. Se myy oikeuksia ilmaiseksi ja elokuvaharrastusta tukeviin tapahtumiin. Katselijamäärä vaikuttaa lupiin ja se on hyvä ennakoita lupaa haettaessa. Kansallinen audiovisuaalinen instituutti, KAVI omistaa oikeudet moniin vanhempiin kotimaisiin elokuviin, joiden esitysoikeuksista saa tietoa instituutin nettisivustolta. (Kirjastot.fi, 2015). Esitysoikeuksista kirjaston on vielä otettava huomioon mahdolliset rajoitukset katselijamäärissä. Jos lisenssi antaa luvan tietylle katsojamäärälle, ei elokuvakerhoon voi ottaa osaa tuota määrää enempää osallistujia. Tämän vuoksi kirjaston on elokuvakerhoa järjestäessään tiedotettava siitä etukäteen ja hankittava lisenssi ilmoittautujien lukumäärän mukaan.

Kun tilat, laitteet ovat kunnossa ja lisenssien hankintatapa selvä, voidaan alkaa suunnitella elokuvakerhon sisältöä. On tärkeää etukäteen suunnitella mitä elokuvakerho sisältää ja miten se etenee. Elokuvakasvatuksellinen elokuvakerho ei ole pelkästään elokuvien katsomista; tarvitaan aikuinen, joka jakaa katselukokemuksen ja keskustelee siitä katsojien kanssa. Siksi elokuvanäytöksen lopuksi elokuvasta täytyisi voida keskustella. Keskustelun on kuitenkin hyvä tuntua vapaamuotoiselta, jotta lapset ja nuoret uskaltavat kertoa mielipiteitään ja havaintojaan. Elokuvakasvatus ei ole moralisoivaa, vaan antaa tilaa erilaisille näkemyksille ja havainnoille. Jotta keskustelua syntyisi lopuksi, on ennen elokuvan esittämistä taustoitettava sitä ja kerrottava, mihin katsojien halutaan erityisesti kiinnittävän huomiota. Jokainen elokuvakerhon kerta voisi sisältää siis kolme vaihetta: johdannon, elokuvan esittämisen sekä lopuksi keskustelun (Kuva 3.).

Kuva 3. Elokuvakerhon malli

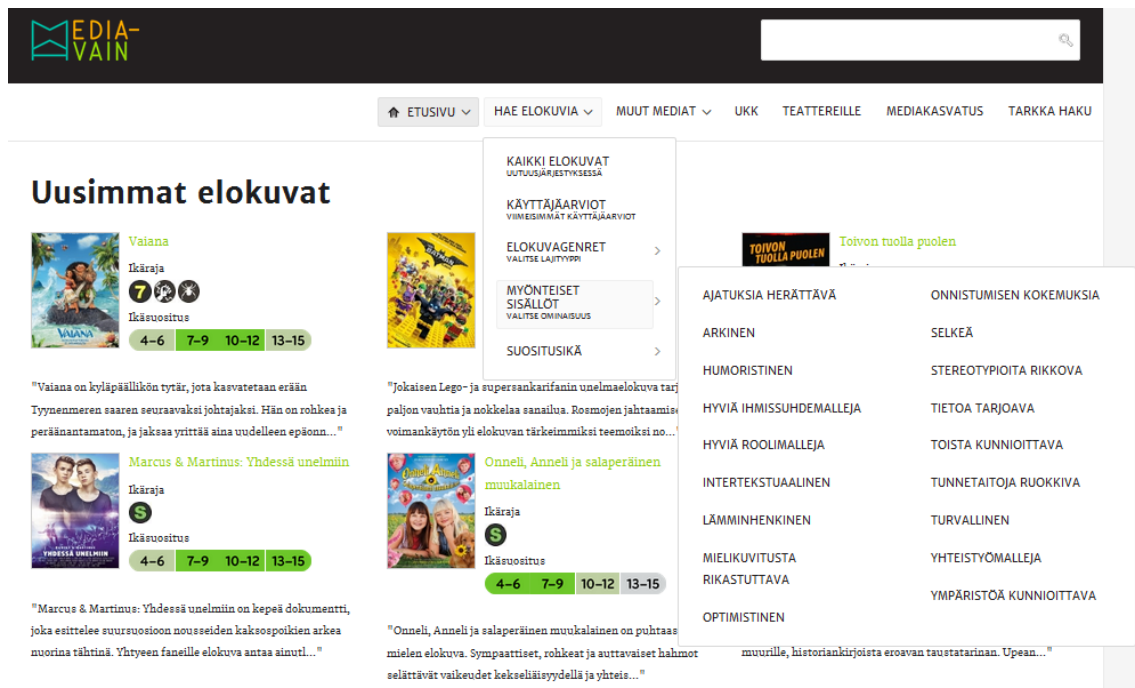
Jokaiseen elokuvakerhon vaiheeseen tarvitaan ainakin yksi ja mielellään sama aikuinen. Hän voi olla joko kirjastoammattilainen tai vieraileva asiantuntija. Jos kirjasto ei löydä elokuvakerholle vetäjää omasta henkilökunnastaan, voi se tiedustella yhteistyötahoksi muun muassa paikallisia elokuvaseuroja tai -yhdistyksiä. Näistä löytyy elokuvien asiantuntijoita, jotka voisivat hyvin toimia kirjastoissakin elokuvakasvattajina. Vaikka elokuvakerhoa vetäisi kirjastoammattilainen, se ei tarkoita, ettei joillekin elokuvakerhon kerroille voitaisi hankkia vierailijoita. Jos resurssit riittävät vierailijapalkkioihin, voitaisiin tiedustella esimerkiksi kotimaisia elokuvantekijöitä vierailijoiksi. Kuitenkin, elokuvakerho täyttää todennäköisesti elokuvakasvatuksellisen tehtävänsä, vaikkei mitään vierailijoita saataisikaan; asiaan perehtynyt ja kohderyhmänsä huomioiva kirjastoammattilainen voi olla pystyvä elokuvakasvattaja siinä missä ulkopuolinen asiantuntijakin.

Mitä elokuvakerhossa sitten voitaisiin käsitellä? Mahdollisuuksia on paljon: elokuvakerhossa voidaan esimerkiksi esitellä elokuvataiteen klassikkoja, tietyn elokuvatyypin tai genren elokuvia, jonkun maan, ohjaajan tai näyttelijän elokuvia tai jotain tiettyä aihetta tai teemaa käsitteleviä teoksia. Kirjaston ollessa kyseessä, myös kirjoihin tai sarjakuviin perustuvat elokuvat voisivat olla mielenkiintoisia käsiteltäväksi elokuvakerhossa. Elokuvakerhossa voidaan myös pureutua ajankohtaisiin aiheisiin ja ilmiöihin, esimerkiksi monikulttuurisuuteen. Muutenkin monikulttuurisuus on tärkeää elokuvakasvatuksessa; lapsia tutustutetaan erilaisiin kulttuureihin, kun ei näytetä pelkästään länsimaalaisten elokuvantuottajien viihde-elokuvia. Toisaalta viihdeellinenkin elokuva kannattaa Kovasen mukaan ottaa huomioon elokuvakasvatuksessa. Suurin osa elokuvatuotannosta on viihde-elokuvaa, joka puolestaan on osa populaarikulttuuria, jonka keskellä lapset elävät. (2013, 15). Tätä suuremmalla syyllä lasten tulisi oppia lukemaan tällaisia elokuvia.

Apua elokuvien valintaan sekä elokuvakerhon johdanto-osuuteen antavat muun muassa erilaiset painetut lähteet ja filmografiat. Tässäkin opinnäytetyössä käytetty Juri Nummelin teos *Elokuvan lyhyt historia* (Helsinki: BTJ, 2009), listaa elokuvahistorian merkittäviä teoksia, joita voitaisiin hyvin käsitellä kirjaston elokuvakerhossa. Toinen mielenkiintoinen teos on Steven Jay Schneiderin toimittama *1001 elokuvaa jotka jokaisen on nähtävä edes kerran eläessään* (Helsinki: WSOY, 2008.). Kirja sisältää artikkelin kustakin elokuvasta sekä tärkeimmät tiedot, kuten tuotantovuoden, ohjaajan ja näyttelijät. Myös internetin tietokannat auttavat elokuvien valinnassa. Hyödyllisimmät näistä ovat jättimäinen IMDb (Internet Movie Database) sekä suomalainen Elonet. Elonet on Suomen kansallisfilmografia, josta löytyvät tiedot kaikista Suomessa ilmestyneistä elokuvista; niin

kotimaisista kuin ulkomaisistakin. Filmografia esittelee elokuvakohtaisesti näyttelijät ja ohjaajan, tuotanto-, levitys- ja tarkistustiedot sekä tekniset tiedot.

Muu hyödyllinen sivusto elokuvakasvattajien tueksi on kasvatuksen näkökulmasta elokuvia esittelevä Media-avain. Sivusto esittelee Suomen levityksessä olevia lapsille ja nuorille sopivia elokuvia. Elokuvia voi hakea sivustolla lapsen iän, elokuvan lajityypin tai myönteisten sisältöjen avulla. (Kuva 4.) Jokainen esitelty elokuva sisältää ikäsuosituksen, perus- ja sisältötiedot, tukea keskusteluun sekä listauksen elokuvan sisältämistä myönteisistä sisällöistä. Ikäsuositukset ja arviot perustuvat kasvatuspsykologian ja mediakasvatuksen tutkimustietoon sekä arvioitsijoiden tulkinnaan. (Media-avain, 2017, viitattu 2.3.2017.) Media-avain on erinomainen apuväline elokuvakasvattajalle, myös kirjastolle. Kirjasto voisi hyvin käyttää sivustoa hyödyksi elokuvakerhonsa sisällön suunnittelussa. Erityisesti myönteisten sisältöjen erittely, arviointitekstit sekä keskustelun aiheiden ja ideoiden antaminen tekevät sivustosta käyttökelpoisen esimerkiksi elokuvakerhon loppukeskustelujen valmisteluun, jos kirjasto päättää näyttää sivustolla esiteltyjä elokuvia. Loppukeskustelun lisäksi sivustosta on hyötyä elokuvakerhon johdanto-osuudessa sen tarjoamien perus- ja sisältötietojen vuoksi.

Kuva 4. Media-avain -sivusto. Etusivu ja myönteiset sisällöt. Media-avain.fi. 2.3.2017.

Kaikki elokuvakerhon vaiheet vaativat etukäteissuunnittelua ja materiaalien etsimistä. Edellä mainitut teokset ja sivustot antavat apua kaikkiin vaiheisiin, niin johdantoon, elokuvan valintaan sekä

loppukeskusteluun ja analyysiin. Jotta elokuvakerho olisi elokuvakasvatuksellinen, on elokuvan katsomisen jälkeen käytävä sitä yhdessä lävitse lasten kanssa. Läpikäymisen voi tehdä keskustellen ja elokuvaa analysoiden. Analysointiin voi kuulua elokuvan rakenteen ja/tai sisällön tarkastelua. Elokuvan rakenneanalyysia varten elokuvakerhon vetäjän on oltava perillä elokuvallisista ilmaisukeinoista. Analyysi voidaan Juntusen mukaan toteuttaa esimerkiksi siten, että valitaan jokin tietty ja merkityksellinen kohta elokuvasta. Valitusta kohtauksesta käydään lävitse sen otokset, jolloin jokaisesta otoksesta tutkitaan esimerkiksi seuraavat tiedot: kesto, kuvakulma, kuvakoko, liikesuunnat sekä elokuvalliset ilmaisukeinot. Näitä ilmaisukeinoja ovat muun muassa otoksen suhde edelliseen, siirtymät, henkilöiden sijainti, vuorosanat eli dialogi, äänitausta, sommittelu, lavastus, rekvisiitta, värit, sävyt, toistot, rinnakkaisuus ja huomiopiste. (1999, 62.) Kun kohtausta käydään läpi rakenteellisesti, mietitään mitä elokuvantekijät ovat valituilla rakenteellisilla tekijöillä halunneet ilmaista. Esimerkiksi eri kuvakulmat vaikuttavat eri tavoin ja herättävät katsojissa tiettyjä mielikuvia. Apua rakenteen analyysiin saa esimerkiksi KAVI:n Elokuvapolku -nettipalvelusta (Kuva 5.). Palvelusta löytyy oppimateriaalia niin ala- kuin yläkoululaisten kanssa tehtävään elokuvakasvatukseen. Oppimateriaalit johdattavat eri elokuvakerronnan osa-alueisiin ja ovat hyvä apuväline myös kirjastoille.

The screenshot shows the website interface for 'Elokuvapolku'. At the top, there is a header with the logo of the Kansallinen Audiovisuaalinen Instituutti (National Audiovisual Institute) and navigation links for 'KAVI', 'ELONETTI', 'KÄÄLÄKÄYTI', 'MEDIATUTKOUKULU', and 'PAIKKAVENKKA'. A search bar is present with the text 'Kirjoita hakusana' and a 'Etsi' button. Below the header is a main navigation bar with the title 'ELOKUVAPOLKU' and several menu items: 'OPETTAJALLE', 'ALAPOLKU', 'YLÄPOLKU', 'ELOKUVAKULTTUURI', 'ELOKUVAKERRONTA', 'SIVUPOLKU', and 'KATSO ELOKUVIA'. The 'ALAPOLKU' menu item is highlighted. The main content area is titled 'Materiaalia kaikenikäisille' and contains a list of topics: 'Johdanto', 'Äänimaailma', 'Erikoistehosteet ja trikit', 'Kuvakoot', 'Kuvakulmat', 'Kameran liikkeet', 'Leikkaus', 'Musikki ja ääni', 'Musikkitehtävä Latakaupungin laulu', 'Äänimaailma', 'Lavastus ja kuvauspaikat', 'Henkilöhahmot', and 'Erikoistehosteet ja trikit'. To the right of the list is a text block and a small image of two men in a film scene.

Kuva 5. KAVI:n Elokuvapolku -nettipalvelu. Kavi.fi. 2.3.2017.

Elokuvan sisällön analyysissä tarkastellaan muun muassa sen juonta, teemoja, tapahtumia, tarinan kehittymistä, tempoa ja rytmiä sekä hahmojen välisiä suhteita (Juntunen, 1999, 61). Pertti Näräsen laatimaa mallia (Kuva 2.) voi myös käyttää hyväksi kirjaston elokuvakerhossa. Sisällöllisten tekijöiden analysointiin löytyy elokuvakohtaisia oppimateriaaleja Koulukinon internetsivuilta (Kuva 6.), joita kirjastokin voisi käyttää.

K O U L U K I N O
S K O L B I O

Hae

Mikä on Koulukino? Oppimateriaalit ja elokuvat Blogi Miten toimia? Ota yhteyttä På svenska In English Po-russki

Etusivu > Oppimateriaalit ja elokuvat >

ISO KILTTI JÄTTI elokuvateattereissa 1.7. (trailer, suomeksi puhut...)

IKJ
ISO KILTTI JÄTTI

Iso kiltti jätti

Johdanto

- Johdanto
- Opettajan sivu
- Kirjan lukeminen ennen elokuvaa
- Elokuvan katsomisen jälkeen
- Rajat ylittävä ystävyys ja erilaisuuden kohtaaminen
- Mielikuvitus ja unet
- Pelkojen voittaminen
- Kirjailija Roald Dahl

Elokuvasta voi tilata koulukinonäytännön elokuvateatteriin.

Näin järjestät elokuvan katsomisen »

Oppimateriaalin teemoja: Roald Dahl, mielikuvitus, unet, rajat ylittävä ystävyys, erilaisuus, pelkonsa voittaminen, rohkeus, pelot

Kuva 6. Koulukinon oppimateriaalit elokuvasta Iso kiltti jätti. Koulukino.fi. 2.3.2017.

Kirjaston elokuvakerhossa elokuvia voidaan tarkastella niin rakenne- kuin sisällönanalyysillä. Ihanteellista olisi, jos jokaista katsottua elokuvaa voitaisiin tarkastella molemmin tavoin. Analyysien ei tietenkään tarvitse olla kovin laajoja; riittää että vetäjä keskustelee lasten kanssa elokuvan keskeisimmistä osista, olivat ne sitten rakenteellisia tai sisällöllisiä. Kirjastoammattilaiset vetävät lukupiirejä ja tuntevat kaunokirjalliset sisällöt. Tästä näkökulmasta käsin kirjastoista löytyy ammattitaitoa eritoten teosten sisällölliseen tarkasteluun. Jos kirjastoista löytyy ammattitaitoa tarkastelemaan kaunokirjojen juonia ja sisältöjä, miksei myös elokuvien? Sisällönanalyysi voisi siis olla luonteva osa kirjastojen elokuvakasvatusta ja elokuvakerhojen toimintaa. Rakenneanalyysi vaatii jo laajempaa elokuvakerronnan tuntemusta, eikä tarvittavaa osaamista välttämättä löydy jokaisesta kirjastosta. Tällöin voidaan turvautua esimerkiksi yhteistyökumppanien osaamiseen tai oppimateriaaleihin.

6.2 Elokuvatyöpajat

Elokuvakasvatus on elokuvien katsomista mutta myös itse tekemistä. Kirjasto voi tukea lasten ja nuorten elokuvakirjoitustaidon kehittymistä järjestämällä esimerkiksi elokuvatyöpajoja. Elokuvatyöpajoissa nuoret johdatetaan elokuvakerrontaan ja elokuvanteon eri vaiheisiin, jonka jälkeen he saavat kokeilla elokuvantekoa myös itse. Elokuvatyöpajat on hyvä toteuttaa eri ikäryhmittäin; vanhemmilta lapsilta voidaan odottaa jo vaativampia työskentelytapoja kuin nuoremmilta lapsilta. Elokuvatyöpaja voi olla päivässä toteutettava tapahtuma tai useampana päivänä kokoontuva kerho. Elokuvakasvatuksen näkökulmasta kerhomuotoinen toiminta olisi kuitenkin parempaa, sillä silloin kohderyhmälle jää riittävästi aikaa elokuvakerronnan omaksumiseen ja omien tuotosten tekemiseen. Elokuvatyöpajoissa tehtävät elokuvat ovat lyhytelokuvia. Ne voivat olla näytelmäelokuvia, jolloin lapset pääsevät itse näyttelemään. Ne voivat olla myös stop motion -tekniikalla tehtyjä, jolloin voidaan käyttää esimerkiksi muoviluvahasta tehtyjä hahmoja. Myös animaatioelokuvan tekeminen esimerkiksi jollain tietokoneen animointiohjelmalla, voisi sopia erityisesti isompien lasten ja nuorten elokuvatyöpajaan. Elokuvatyöpajat onkin hyvä jakaa eri ikäryhmien kesken. Kirjasto voi järjestää työpajat esimerkiksi alakoulun ala- tai yläluokkalaisille tai yläkoululaisille.

Elokuvatyöpajassa lapset ja nuoret tutustutetaan ensin elokuvankerrontaan ja elokuvanteon vaiheisiin. Näitä vaiheita ovat muun muassa käsikirjoittaminen, roolitus, puvustus, lavastus, valaistus, ohjaus, kuvaus, leikkaus sekä editointi. Lisäksi animaatioiden kohdalla kyseeseen voi tulla myös äänityksen sekä dubbauksen eli jälkiäänityksen opettaminen. Vaiheisiin voidaan tutustua ennen elokuvanteon aloittamista tai sen lomassa. Riippuu osallistujien iästä, kuinka vaativaa kunkin vaiheen käsitteleminen on. Varsinkin nuorempien lasten kanssa aikuisen läsnäolo ja opastus on tärkeää koko luomisprosessin ajan. Elokuvatyöpajassa osallistujat voivat tehdä yhden yhteisen elokuvan tai useamman elokuvan osallistujien lukumäärästä ja tahdosta riippuen.

Elokuvakerho voidaan aloittaa esimerkiksi tutustuttamalla lapset käsikirjoittamiseen ja ensimmäinen kerta voisikin pitää sisällään oman elokuvan käsikirjoituksen laatimisen. Käsikirjoituksen lisäksi voidaan laatia myös kuvakäsikirjoitus. Kuvakäsikirjoitus havainnollistaa muun muassa käytettäviä kuvakulmia, kuvakokoja sekä valaistusta eli otoksen valoja ja varjoja. Bergala kirjoittaa, ettei kuvakäsikirjoitusta tulisi silti käyttää liian varhain, koska se vaatii lapsilta kuvien kuvittelemis-

ta etukäteen kaukana kuvauspaikasta, mikä on vaikeaa aikuisillekin (2013, 140). Seuraavaksi voidaan jakaa eri elokuvanteon vaiheet lasten kesken. Osa lapsista voi esimerkiksi vastata ohjauksesta, osa kuvaamisesta.

Elokuvatyöpaja voidaan päättää valmiiden tuotosten katseluun joko ryhmän kesken tai julkisessa tilaisuudessa. Elokuvat voidaan myös tallentaa esimerkiksi DVD -levylle osallistujien niin halutessa sekä vanhempien suostumuksella. Valmis elokuva voidaan tällöin antaa jokaiselle osallistujalle. Ja miksei kirjasto voisi käyttää lasten tekemiä elokuvia omassa elokuvaopetuksessaan ja esimerkiksi elokuvan rakenneanalyysissä. Bergala kirjoittaa DVD:n hyödyistä elokuvakasvatuksessa: nopean siirtymisen otoksesta toiseen ja kuvan pysäyttämisen, mikä mahdollistaa elokuvan tarkastelun niin kokonaisuuksien kuin yksityiskohtien tasolla (2013, 87).

Elokuvatyöpajatoiminta vaatii elokuvakerhon tavoin sopivat tilat ja laitteet. Jos työpajassa tehdään stop motion -elokuvia tai animaatioelokuvia, rauhalliset sisätilat sopivat hyvin työskentelyyn. Lasten ja nuorten tehdessä näytelmäelokuvia voidaan kuvauspaikkaa sen sijaan hakea muualtakin kuin kirjaston sisätiloista. Riippuen aiheesta, lapset ja nuoret voivat kuvata elokuvia myös kirjaston lähiympäristössä ja miksei yhteistyökumppanien, kuten koulun tiloissa. Tilojen ohella tekniikka ja laitteet ovat hyvin tärkeitä elokuvien tekemisessä. Kirjasto tarvitsee videokameroita kuvaamista ja tietokoneita otosten leikkaamista ja editointia varten. Tätä varten tarvitaan elokuvien editointiohjelma esimerkiksi yksinkertainen Windows Movie Maker.

Elokuvatyöpajojen vetäminen vaatii niin elokuvakerronnan ja elokuvanteon vaiheiden tuntemusta kuin laitteiden ja ohjelmien hallintaa. Osaamisen alue on niin laaja, ettei kaikkea tarvittavaa tietoa tai laitteistoa löydy välttämättä kirjastosta. Ehkä elokuvakerhoa perustellummin kirjasto voisi hyödyntää yhteistyökumppaneita juuri elokuvatyöpajojen järjestämisessä. Apua järjestelyihin voi tiedustella esimerkiksi paikallisilta media-alan ja kulttuurin toimijoilta, elokuvaseuroilta ja yhdistyksiltä. Jos kirjastosta löytyy kuitenkin jo oma vetäjä, voi hän käyttää hyödyksi oululaisen kulttuuritalo Valveen menetelmäopasta: Taikalamppu -menetelmän opas – oivaltavaa käytännön dramaturgiaa elokuvatyöpajoihin. Opas on Katri Laihon toimittama, osa hänen Oulun yliopistoon tekemää pro gradu -tutkielmaa: "Elämäni paras päivä koulussa!". Opas esittelee Taikalamppu -menetelmän, jonka avulla voidaan tehdä lyhytelokuva neljän oppitunnin aikana. Menetelmä on helposti omaksuttava eikä sen käyttäjällä tarvitse olla aikaisempaa tietoa elokuvan tekemisestä. Menetelmä kehityksestä ovat vastanneet Nukun elokuvakoulu Oulussa, elokuvaohjaaja ja taidepedagogi Kaija Juurikkala sekä elokuvatuottaja Outi Rousu (Laiho, 2005, 4.)

6.3 Muu elokuvakasvatus

Elokuvaopetus

Elokuvakasvatus tarkoittaa myös elokuvaa opetuksen kohteena. Myös kirjasto voisi elokuvakasvattaa järjestämällä elokuvaopetusta. Opetusta voidaan järjestää lapsille ja nuorille esimerkiksi lyhyenä kurssina tai päivän tapahtumana, miten kirjasto haluaakin sen toteuttaa. Elokuvaopetus voi sisältää esimerkiksi elokuvan historian, elokuvataiteen, elokuvatekniikoiden tai elokuvan analysoinnin opettamista. Elokuvan historian ja elokuvataiteen opetus voi sisältää elokuvan synnyn, eri suuntausten ja elokuvataiteen klassikoiden läpikäymistä. Jo aiemmin mainittu Juri Nummelin teos *Elokuvan lyhyt historia* sopisi hyväksi apuvälineeksi tämänkaltaiseen elokuvaopetukseen. Myös elokuvahistorioitsija Peter von Baghin kirjallisuutta voitaisiin hyvin käyttää kirjaston elokuvaopetuksen lähdeaineina.

Elokuvaopetuksen järjestäminen vaatii opetukseen soveltuvia tiloja, laitteiston sekä rutkasti tietoa ja pedagogista osaamista. Kirjastoissa on pedagogisia taitoja omaavia työntekijöitä, mutta heidän tietotaitonsa ei välttämättä ole riittävä elokuvaopetuksen tarpeisiin. Tällöin kirjasto voi yrittää hankkia opetukselleen opettajan kirjaston ulkopuolelta. Tässä tapauksessa kirjasto tarjoaisi opetukseen vain tilat ja laitteet. Toisaalta, vaikka opetuksen pitäisikin ulkopuolinen taho, on kirjastolla auktoriteetti määrittellä, mitä se haluaa elokuvaopetuksessa käsiteltävän. Elokuvaopetusta voidaan tehdä yhteistyössä myös koulun kanssa, jolloin kirjasto tukee koulun tekemää elokuvaopetusta esimerkiksi elokuvanäytöksin tai elokuvatyöpajoin.

Elokuva ja sarjakuva

Eräs mahdollinen tapa käsitellä elokuvaa on sarjakuva. Merilampi kirjoittaa elokuvan ja sarjakuvan samantapaisesta ilmaisumuodosta; molemmat käyttävät kuvaa, ääntä, liikettä ja leikkausta (2014, 63). Kovanen esittääkin sarjakuvaa työvälineeksi elokuvan analyysin opetuksessa. Lapset voivat tarkastella sarjakuvia ja etsiä ja nimetä niissä käytettyjä kuvakokoja ja kuvakulmia. He voivat pohtia miten kuvakulmia ja kuvakokoja käytetään kerronnassa hyväksi ja miten niiden muutokset vaikuttavat tunnelmaan ja sisältöön. (2013, 71.) Sarjakuvaa ja elokuvaa voitaisiin käsitellä kirjaston elokuvaopetuksessa juuri kuvakulmien ja kuvakokojen mutta myös muidenkin elokuvallisten ilmaisukeinojen käsittelyssä (tarkemmin luvussa 6.1.). Lapset ja nuoret voisivat verrata sarjakuvaa ja elokuvaa keskenään ja opetella elokuvallisia ilmaisukeinoja vaikka piirtämällä omia

sarjakuvia. Lisäksi sarjakuvien piirtäminen voisi harjaannuttaa ja perehdyttää lapsia ja nuoria kuvakäsikirjoituksen laatimiseen.

Kirjastolla on erityisen hyvät mahdollisuudet hyödyntää sarjakuvaa elokuvakasvatuksessaan niiden omien kokoelmien puitteissa. Tarvittava aineisto on lähettyvillä ja kirjastojen väliset yhteydet mahdollistavat tietyn sarjakuvan saatavuuden kauempaakin. Erityisen kiinnostavaa olisi varmasti käsitellä sarjakuvia, jotka perustuvat johonkin elokuvaan tai joihin joku elokuva perustuu. Näitä voisivat olla muun muassa supersankareista kertovat sarjakuvat ja elokuvat. Myös japanilainen sarjakuva, manga sekä japanilainen animaatio, anime, voisivat olla mielenkiintoisia käsiteltäviä niitä harrastavien nuorten parissa. Esimerkkinä mainittakoon Hayao Miyazakin vuonna 1984 ilmestynyt, ajatuksia luonnon suojelemisesta herättävä anime *Tuulen laakson Nausicaä*. Teos pohjautuu saman tekijän seitsenosaiseen mangaan, joka on julkaistu myös suomeksi. Teokset sopisivat erääksi esimerkiksi käsiteltäessä sarjakuva- ja elokuvakerronnan yhtäläisyyksiä ja eroja.

Elokvablogit ja elokuvavinkkaus

Kirjasto voi elokuvakasvattaa järjestämällä elokuvakerhoja, -työpajoja tai -opetusta. Kuitenkin sillä on vielä muutakin elokuvakasvatuksellista tarjottavaa, joka ei paljon poikkea sen tavanomaisemmista tehtävistä. Nämä ovat elokvablogin pitäminen sekä elokuvavinkkaus eli elokuvien suosittelminen kohderyhmälle. Kirjastoissa pidetään kirjablogeja ja lapsille tehtävät kirjavinkkaukset ovat osa kirjaston perustehtävää tuettaessa lukuharrastusta.

Kirjasto voi liittää elokvabloginsa esimerkiksi verkkokirjastoon. Se voi sisältää elokuva-arvosteluja ja muita elokuvaan liittyviä ja elokuvakasvatuksellisia kirjoituksia. Elokvablogi tukisi parhaimmillaan kirjaston muuta elokuvakasvatusta: elokvakerhoja, -työpajoja ja -opetusta. Se voisi olla vuorovaikutuksellinen kanava elokvavinkkaajan eli kirjaston ja kasvatettavien välillä. Blogiin voitaisiin esimerkiksi päivittää elokvakerhon tai -työpajan toimintaa, jonne lapset voisivat kommentoida omia kokemuksiaan ja keskustella elokvistä toistensa ja elokvavinkkaajan kanssa. Elokvablogin ohella elokvavinkkaus on kirjaston muuta elokvavinkkaustoimintaa tukeva muoto. Kirjasto voi vinkata lapsille ja nuorille sopivia elokvua kirjastossa, koulussa sekä verkkokirjastossa, kuten elokvablogissa.

7 POHDINTA

Elokuvakasvatus ei ole ristiriidassa kirjaston tehtävien kanssa. Päinvastoin. Kirjaston tehtäviin kuuluu tarjota erilaisia sisältöjä ja edistää monipuolista lukutaitoa. Elokuva on merkittävä taide- muoto ja media, jota kirjasto voisi elokuvakasvatuksella tehdä tutuksi lapsille ja nuorille. Elokuva- kasvatus voisi siis perustellusti olla kirjastoissa keino tukea lasten ja nuorten parissa tehtävää työtä heidän lukutaitonsa monipuolistamiseksi ja mediakriittisyytensä kehittämiseksi. Vaikka jär- jestöt ja koulut tekevät elokuvakasvatusta, voisi kirjastokin osallistua kentän toimintaan omalla asiantuntemuksellaan ja mahdollisuuksillaan. Kirjaston tilat ja kokoelmat, henkilökunnan sisällön- tuntemus sekä pitkä kokemus lasten ja nuorten kanssa tehtävästä työstä ovat ehdottomasti elo- kuvakasvatusta tukevia asioita. Elokuvakasvatusta voidaan järjestää kirjastossa monin eri tavoin. Elokuvakerhojen, -työpajojen, sekä -opetuksen lisäksi kirjasto voi kehittää näistä omia variaatioi- taan ja yhdistelmiään. Elokuviin liittyvät tapahtumat ja elokuvakasvatuksellinen toiminta auttaa mielestäni nostattamaan kirjaston imagoa aktiivisemmaksi ja tapahtumarikkaaksi paikaksi, jossa ei kuitenkaan ole unohdettu kulttuuria ja sisältöjen tärkeyttä. Elokuvakasvatuksen avulla kirjasto voi välittää kulttuuria ja sisältöjä lapsille ja nuorille. Muita mahdollisia kohderyhmiä, kuten se- nioreita, kehitysvammaisia tai maahanmuuttajia ei ole käsitelty tässä opinnäytetyössä. Heidän parissaan tehtävästä elokuvakasvatuksesta voitaisiinkin tehdä jatkotutkimus. Muu jatkotoimenpi- de voisi olla jonkun opinnäytetyössä esitellyn toimintamuodon testaus käytännössä.

Vaikka tuntuisi, että kirjaston elokuvakasvatuksessa vain mielikuvitus olisi rajana, näin ei ikävä kyllä taida asiaa laita olla. Jos resurssien puute on esteenä jo yleisemmälle mediakasvatukselle, kuinka elokuvakasvatustakaan sitten voidaan järjestää? Ongelmat koskevat erityisesti pieniä ja keskikokoisia kirjastoja. Näitä voivat olla puutteet tiloissa ja laitteissa, henkilöstö- ja aikaresurs- sien vähyys, tarvittavan osaamisen puute tai varojen niukkuus. Yhteistyön tekeminen muiden elokuvakasvatustahojen, kuten koulun ja järjestöjen kanssa voi kuitenkin mahdollistaa paljon sellaisessa kirjastossa, jossa edellä mainitut estävät elokuvakasvatuksen toteuttamisen. Resurs- sien ollessa vähäiset myös hankerahoituksen hakeminen AVI:lta on mahdollista, kuten kartoituk- sesta käy ilmi. Onko säännöllinen elokuvakasvatus kirjastoissa sitten vain utopiaa? Luultavasti paljon on myös halusta ja asenteista kiinni. Kirjastossa tuskin on intoa elokuvakasvattaa, jos sen tärkeyttä ja sopivuutta kirjastoon ei tiedosteta tai ajatusta kasvattamisesta vieroksutaan. Elokuva- kasvatus ei ole vain kasvattamista – se antaa elämyksiä, jotka puolestaan rikastuttavat elämää. On hienoa, jos kirjasto voi olla osallisena siinä.

LÄHTEET

Aluehallintovirasto 2016. Avustukset kirjastotoiminnan kehittämiseen. Viitattu 10.12.2016, <https://www.avi.fi/web/avi/avustukset-kirjastotoiminnan-kehittamiseen#.WEwYk8nQxY8>.

Bergala, A. 2013. Kokemuksia elokuvakasvatuksesta. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.

Bordwell, D. & Thompson, K. 2010. Film art: an introduction. New York: McGraw-Hill.

Graviz, A. & Pozo, J. 1999. Kuva ja todellisuus. Teoksessa M. Välimäki (toim.) Elävästi kuvaa: kokemuksia lasten ja nuorten elokuvaopetuksesta. Helsinki: BTJ, 52-53.

Juntunen, M. 1999. Lähtökohtia elokuvateoksen sisällön ja rakenteen tarkasteluun. Teoksessa M. Välimäki (toim.) Elävästi kuvaa: kokemuksia lasten ja nuorten elokuvaopetuksesta. Helsinki: BTJ, 60-62.

KAVI 2017. Yleisötyö ja elokuvakasvatus. Viitattu 14.1.2017, <https://kavi.fi/fi/elokuvakasvatus>.

Kirjastot.fi 2015. Elokuvien esittäminen ja markkinointi kirjastoissa. Viitattu 20.12.2016, http://www.kirjastot.fi/uutiset/ajankohtaista/elokuvien-esittaminen-ja-markkinointi-kirjastossa-90f35?language_content_entity=fi#.WDRG9X08rGA.

Kovanen, M. & työryhmä. 2013. Elokuvakasvatuksen opas. Helsinki: Nemo.

Kupiainen, R. 1999. Median monet merkitykset – kriittinen medialukutaito. Teoksessa M. Välimäki (toim.) Elävästi kuvaa: kokemuksia lasten ja nuorten elokuvaopetuksesta. Helsinki: BTJ, 80-88.

Laiho, K (toim.) 2005, Taikalamppu -menetelmän opas – oivaltavaa käytännön dramaturgiaa elokuvatyöpajoihin. PDF -julkaisu. Viitattu 10.3.2017, http://www.kulttuurivalve.fi/tiedostot/Elokuvakoulu/PDF/Taikalamppu_110705_web.pdf.

Laki yleisistä kirjastoista 29.12.2016/1492.

Media-avain 2017. Viitattu 2.3.2017, <http://www.media-avain.fi/index.php?lang=fi>.

Merilampi, R. 2014. Mediakasvatuksen perusteet. Helsinki: BTJ.

Nevala, T. 2014. Elokuvasvatuksen jäljillä. Kansallinen audiovisuaalinen instituutti. Blogi. Viitattu 3.2.2017, <https://kavi.fi/fi/blogi/mediakasvatus/elokuvakasvatuksen-jaljilla>.

Nummelin, J. 2009. Elokuvan lyhyt historia. Helsinki: BTJ.

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2012. Kirjastot ja media 2012. Selvitys mediakasvatuksen tilasta yleisissä kirjastoissa. PDF -julkaisu. Viitattu 30.1.2017, <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2012/liitteet/OKM23.pdf?lang=fi>.

Pirilä, K. 1983. Elokuvailmaisun perusteet. Insinööritieto.

Sallmén, P. 2009. Mediakasvatusta vai mediasivistystä kirjastosta? Teoksessa S. Verho (toim.) Mediakasvatus kirjastossa. Helsinki: BTJ, 9-26.

Suomen kirjastoseura 2012. Kirjastotyön eettiset periaatteet. PDF -julkaisu. Viitattu 24.2.2017, <http://www.suomenkirjastoseura.fi/wp-content/uploads/2012/01/Kirjastoty%C3%B6n-eettiset-periaatteet.pdf>.

Suomen kirjastoseura 2014. Mediakasvatus yleisissä kirjastoissa: suosituksia ja suuntaviivoja. PDF -julkaisu. Viitattu 30.1.2017, http://suomenkirjastoseura.fi/files/Mediakasvatus/mediakasvatus_koko%20julkaisu%20netiss%202022%202014.pdf.

Vilka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.

Yleisten kirjastojen hankerekisteri 2011a. Elämysten kirjasto. Viitattu 20.12.2016, <http://hankkeet.kirjastot.fi/hanke/el%C3%A4mysten-kirjasto>.

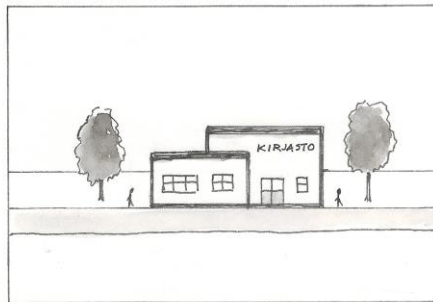
Yleisten kirjastojen hankerekisteri 2011b. KirjastoKino / BioBibban. Viitattu 20.12.2016, <http://hankkeet.kirjastot.fi/hanke/kirjastokino-biobibban>.

Yleisten kirjastojen hankerekisteri 2011c. Tarina elokuvaksi – luovaa mediakasvatusta. Viitattu 20.12.2016, <http://hankkeet.kirjastot.fi/hanke/tarina-elokuvaksi-luovaa-mediakasvatusta>.

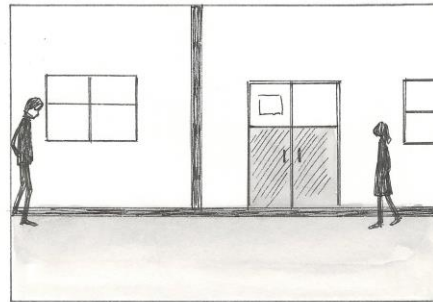
Yleisten kirjastojen hankerekisteri 2013. Kirjastosta mediastoksi, mediasta on moneksi. Viitattu 20.12.2016, <http://hankkeet.kirjastot.fi/hanke/kirjastosta-mediastoksi-mediasta-moneksi>.

Yleisten kirjastojen hankerekisteri 2015. Mediatila monilukutaidon tukemiseksi. Viitattu 20.12.2016, <http://hankkeet.kirjastot.fi/hanke/mediatila-monilukutaidon-tukemiseksi>.

Yleisten kirjastojen hankerekisteri 2016. Onnea onkimassa – yläkoulun elokuvahanke. Viitattu 20.12.2016, <http://hankkeet.kirjastot.fi/hanke/onnea-onkimassa-yl%C3%A4koulun-elokuvahanke>.

YK YLEISKUVA

LKK LAAJA KOKOKUVA

KK KOKOKUVA

LPK LAAJA PUOLIKUVA

PK PUOLIKUVA

PLK PUOLILÄHIKUVA

LK LÄHIKUVA

ELK ERIKOISLÄHIKUVA

© Tytti Heikkinen

YLÄKULMA / LINTUPERSEKTIIVI

TASOKULMA / SILMÄNTASA

ALAKULMA / SANMAROKOPERSEKTIIVI

© Tyytti Heikkinen